

 OSVOBODITEV
ZIVALI

LETNIK 24
ŠTEVILKA 51
JUNIJ 2026

WWW.OSVOBODITEVZIVALI.SI // BREZPLAČEN IZVOD

ŠOLSKI SISTEM IZ
EMPATIJE USTVARJA
STROKOVNO SLEPOTO

ŠOLSKI SISTEM
NAM KRADE
NARAVNO SOČUTJE

SEM KAR JEM?

TELEVIZIJA Z NOVO PERSPEKTIVO!

Raznolikost oddaj za vsa življenjska področja:

- spoštljiv odnos do bližnjega
- miroljubno ravnanje z naravo in živalmi
- vsebinsko bogate pravljice za otroke
- okusna in idej polna vegetarijansko-veganska kuhinja
- povzdignjena klasična glasba
- pogovorne oddaje o aktualnih dogodkih časa – kritično in s pogledi v ozadje

Zdravo TV lahko gledate **24 ur** na dan pri naslednjih operaterjih:

Telekom Slovenija na št. 680 v osnovnem paketu, T-2 na št. 233 v osnovnem paketu, A1 Slovenija na št. 318 v osnovnem paketu, Elta Izola na št. 178 v osnovnem paketu.

www.zdrava-tv.com

SOBOTA, 22. AVGUST, OD 10:00 DO 20:00
LJUBLJANA, POGAČARJEV TRG

2026 VEGAFEST

VEGANSKI FESTIVAL TRAJNOSTNEGA NAČINA ŽIVLJENJA

BOGAT PROGRAM NA ODRU / GLASBENE SKUPINE IN GOSTI
50 STOJNIC / DRUŠTVA, TRGOVINE, RESTAVRACIJE
OKROGLE MIZE IN INTERVJUJI
KUHARKE DELAVNICE Z DEGUSTACIJO
ZERO WASTE DOGODEK
OČALA VIRTUALNE RESNIČNOSTI
BOGAT SREČELOV / VSAKA SREČKA ZADANE!

SLOVENSKO VEGANSKO DRUŠTVO
vegan.si

UVODNIK

Drage bralke, dragi bralci,

v tej številki smo izpostavili morda eno najpomembnejših vprašanj za nas in naš odnos do živali. Vprašanja nekaterih, zakaj se tako počasi ali skoraj nič ne spremeni v odnosu do narave in živali, so na neki način upravičena. Razmišljal sem o tem in med drugim prišel do zaključka, da je velik razlog za to učni program v šolah, ki igra ključno vlogo pri našem odnosu do živali, narave in soljudi. Otroci se v šolah in pri verouku še vedno učijo, da so živali na Zemlji za izkoriščanje in da so nujne v naši prehrani. Šolski in veroučni program tako mladega človeka programira v izkoriščevalski, zaslužnjevalski odnos do živali in narave.

Tako sistem vedno znova vzgaja svoje »vojake«, tako imenovano stroko, učitelje, vzgojitelje, zdravnike, pravnike, znanstvenike, politike v tem nespoštljivem, izkoriščevalskem duhu do živali in narave ter življenja v vseh oblikah. Res je, da nekateri kasneje v življenju podvomijo v naučeno, iščejo naprej in spremenijo razmišljanje. Nekateri od teh so resnično dragoceni raziskovalci in strokovnjaki, ki delajo na različnih področjih, pomagajo človeštvu in mu odpirajo oči. Zame verodostojno stroko predstavlja jo le takšni, a žal jih je premalo, večina sledi naučenemu v šoli.

Želimo vam prijetno branje in da bi vas, kot vedno, spodbudili k razmišljanju.

Stanko Valpatič, urednik revije

KAZALO

- 5 / UČILNICA KOGNITIVNE DI-SONANCE: KAKO NAM ŠOLSKI SISTEM KRADE NARAVNO SOČUTJE
- 10 / KAKO ŠOLSKI SISTEM IZ EMPATIJE USTVARJA STROKOVNO SLEPOTO
- 15 / »SEM, KAR JEM«? ANTROPO-CENTRIZEM IN SOCIALIZACIJA V MESOJEDSTVO
- 20 / »MAMI, ZAKAJ ONI JEDO MESO?«
- 23 / LJUDJE BODO PREJ ZAMENJALI VERO KOT NEHALI JESTI MESO
- 26 / LJUDJE, ALI RES NE VIDIMO, KAJ SMO NAREDILI?
- 34 / HČERKA MESARJA JE VEGANKA
- 36 / TRGOVINA Z LJUDMI JE REALNOST ŠE DANES
- 38 / UČILNICA BREZ STEN
- 40 / INTERVJU - MOJCA FURLAN: »BLAŽENA SEM, ČE SI ŽELI OTROK POBOŽATI ŽABO ALI KO POBOŽA DREVO«
- 46 / AJDA, HRANA ČEBELAM IN LJUDEM, KORISTNA TUDI ZA RODOVITNOST TAL

KAZALO

- 51 /** LEDENI SRNJAK
- 54 /** EKSO TIČNE ŽIVALI MED ŽELJO, TRGOM IN DOBROBITJO
- 58 /** MODELI UPRAVLJANJA LOVA V RAZLIČNIH EU DRŽAVAH - 2. DEL
- 60 /** DRUŽENJE MLADIH OB DELU ZA ŽIVALI IN NARAVO
- 62 /** MLADI IN PREROK
- 63 /** POMLADNO/POLETNI MENI
- 65 /** DRUGI PIKNIK - KORAKI K CELOVITEMU VEGANSTVU
- 66 /** KJE JE MOGOČE DOBITI BREZPLAČNO REVILJO OSVOBODITEV ŽIVALI?

KOLOFON

OSVOBODITEV ŽIVALI

revija za prijatelje živali
letnik 24, številka 51, junij 2026
ISSN 1581-9507

IZDAJATELJ

Društvo za osvoboditev živali
in njihove pravice
Ostrožno pri Ponikvi 26
3232 Ponikva
tel.: 031 499 756

Transakcijski račun

SI56 0201 1025 3228311

www.osvoboditevzivali.si
info@osvoboditevzivali.si

Predsednik društva

Stanko Valpatič

Glavni in odgovorni urednik

Stanko Valpatič

Člani uredništva

Nika Arsovski
Gretta Fegic
Stanko Valpatič

Grafično oblikovanje

Klardruck GmbH, Nemčija

Lektoriranje

Sara Zupan

Tisk

Klardruck GmbH, Nemčija

Naklada

6.000 izvodov

Fotografija na naslovnici

Miha Rauch

Fotografije, če ni drugače navedeno: Adobe Stock

Stališča Društva niso nujno identična stališčem avtorjev člankov.

UČILNICA KOGNITIVNE DISONANCE:

KAKO NAM ŠOLSKI SISTEM KRADE NARAVNO SOČUTJE

Avtorica: Jelena Dimitrijević,
holistična certificirana nutricionistka
www.skrb-zase.si

Vsakodnevno se soočamo z neizpodbitnimi dokazi o uničevanju okolja in trpljenju čutečih bitij, a vendar se zdi, da se kolesje družbenih sprememb vrti neznosno počasi. Mnogi posamezniki, ki so že prebudili svojo zavest in izbrali sočuten, veganski način življenja, se upravičeno sprašujejo, zakaj širša družba kljub vsem informacijam ostaja apatična. Zakaj vztrajamo pri uničujočih vzorcih izkoriščanja, čeprav imamo na voljo vse alternative za polnovredno in etično življenje? Odgovor na to vprašanje ni preprost, saj je prepleten z globoko vsajenimi kulturnimi, ekonomskimi in psihološkimi dejavniki, ki nas ukalupljajo že od rane mladosti. Največjo vlogo pri ohranjanju tega škodljivega statusa quo pa igra tisti sistem, ki bi moral biti gonilo napredka – naš šolski in izobraževalni aparat.

ILUZIJA NAPREDKA IN KOGNITIVNA DISONANCA

Živimo v dobi informacij, kjer nam je resnica o tovarniški vzreji živali in njenem vplivu na uničenje planetarnih ekosistemov dostopna z nekaj kliki. Kljub temu se večina ljudi raje zateka k udobju nevednosti ali pa kognitivni disonanci. To je psihološki mehanizem, ki nam omogoča, da se imamo za velike ljubitelje živali, medtem ko na krožniku vsakodnev-

no podpiramo njihovo nepredstavljivo trpljenje. Ta razcep v človeški psihi ni prirojen, temveč je skrbno privzgojen in normiran skozi proces družbene socializacije. Ko otrok prijoka na svet, ne nosi v sebi nobene naravne želje po ubijanju ali izkoriščanju; njegova prvinska nagnjenost je sočutje do vseh živih bitij.

Družba nato hitro prevzame vajeti in otroka nauči selektivne empatije, pri kateri so nekatere živali vredne ljubezni, druge pa povsem razčlovečene in degradirane v surovino. Starši in okolje ta proces pričnejo nezavedno, šolski sistem pa ga kasneje institucionalizira in mu nadene masko znanstvene objektivnosti. Napredek se zdi tako počasen predvsem zato, ker za prekinitev tega vzorca ni dovolj le sprememba prehrane, temveč popolna dekonstrukcija našega sistema prepričanj. Ljudje se spremembam upirajo, ker soočenje z resnico o tem, kaj so celo življenje podpirali, sproži močne občutke krivde in obrambne mehanizme.

ŠOLSKI SISTEM KOT VARUH STATUSA QUO

Šolski sistem je po svoji zasnovi izjemno konzervativen mehanizem, katerega primarna zgodovinska funkcija je prenos obstoječih družbenih norm na

nove generacije. Namesto da bi vzgajal kritične mislece in vizionarje, pogosto ustvarja poslušne potrošnike, ki se ne sprašujejo o moralnih temeljih sistema, v katerem živijo. Učni načrti so še vedno prežeti z globoko antropocentričnim pogledom na svet. Človek je v šolskih učbenikih postavljen na sam vrh hierarhije, narava in njeni prebivalci pa so obravnavani zgolj kot neomejen vir surovin za zadovoljevanje človeških potreb.

Živali so v učnih gradivih strogo in umetno kategorizirane na način, ki ohranja razkorak v naši empatiji. Učenci spoznavajo nekatere vrste izključno kot hišne ljubljence, divje živali proučujejo z distance v okviru biologije, najštevilčnejše žrtve človeškega izkoriščanja pa zreducirajo na izraz ‚rejne živali‘. Že sam termin otroku subtilno, a močno sporoča, da je edini smisel obstoja teh bitij, da nam služijo kot hrana, oblačilo ali delovna sila. Kurikulum tako

že v prvih letih šolanja zatre naravno otroško radoovednost in intuicijo ter ju nadomesti s hladnim, pragmatičnim odnosom do življenja.

EKONOMSKA ZAVEZANOST IN PREHRANSKE PIRAMIDE

Ena največjih ovir pri prehodu v bolj trajnostno in sočutno družbo je način, kako se v šolah poučuje o

prehrani in zdravju. Učni načrti za gospodinjstvo, biologijo in zdravstveno vzgojo še vedno večinoma temeljijo na močno zastarelih prehranskih piramidah. Te grafične ponazoritve pogosto ne odražajo najnovjših in neodvisnih znanstvenih dognanj o neizpodbitnih prednostih celostne rastlinske prehrane. V resnici so te smernice rezultat desetletij dolgega, agresivnega lobiranja mesne, mlečne in farmacevtske industrije, ki močno vplivajo na pisanje šolskih učbenikov.

Otroci se v šoli sistematično učijo, da so kravje mleko in živalske beljakovine absolutno nujni za zdrav razvoj kosti, rast mišic in pravilno delovanje možganov. Sodobna holistična nutricionistika in funkcionalna medicina pa jasno dokazujeta, da lahko človek vse potrebne aminokisljine, minerale in vitamine pridobi izključno iz rastlinskih virov. Ta rastlinska hranila pridejo v telo v veliko bolj čisti, alkalni in optimalni obliki, brez dodatnih hormonov, antibiotikov in vnetnih dejavnikov, ki spremljajo živalske produkte. Dokler bo šolski sistem deloval kot marketinški podaljšek živinorejskih korporacij, bo prehod na etično in zdravo vegansko družbo umetno zaviran.

PRIKRIVANJE RESNICE ZA ZIDOVI INDUSTRIJE

Šolski kurikulum skrbno skriva proces, v katerem čuteče bitje postane kos mesa na šolskem pladnju. V okviru naravoslovnih dni otroke redno vodijo na izlete na idilčne, majhne kmetije, ki prikazujejo močno romantizirano in povsem nerealno podobo odnosa med kmetom in živaljo. Nikoli pa šolski sistem učencev ne pelje na ekskurzijo v klavnico ali na gigantsko industrijsko farmo, kjer bi se lahko neposredno soočili s kruto, krvavo realnostjo masovne proizvodnje. Takšna selekcija informacij ni naključna, saj ščiti industrijo pred naravno empatičnim odzivom mladih generacij.

Če bi otroci na lastne oči videli, kako krave jočejo, ko jim takoj po rojstvu odvzamejo teličke, in kakšen strah doživljajo živali v vrsti za zakol, bi velika večina naravno zavrnila uživanje njihovih teles. Sistematično prikrivanje te resnice v izobraževalnih ustanovah je neposreden razlog, zakaj odrasli tako zlahka ignoriramo trpljenje nešteti bitij. V šolah se namreč naučimo gledati stran in sprejemati končni izdelek v lični embalaži, povsem ločen od nasilja, ki je bilo potrebno za njegov nastanek.

VIBRACIJSKA PLAT PREHRANE IN HOLISTIČNO ZDRAVJE

Pomemben vidik, ki ga konvencionalno šolstvo popolnoma ignorira, je razumevanje prehrane onkraj golega merjenja kalorij in makrohranil. Holistični in alternativni pristopi k zdravju, ki se uspešno spopadajo tudi z najtežjimi kroničnimi obolenji, nas učijo o energetski in vibracijski vrednosti hrane. Živo, surovo in ekološko pridelano rastlinje v telo vnaša svetlobo, encime in frekvenco življenja, ki celicam omogoča globinsko regeneracijo in samozdravljenje. Meso in izločki živali, prežeti z adrenalinom, kortizolom in strahom pred smrtjo, pa vnašajo v človeški organizem energijo stresa in propada.

Teh konceptov v šolskih klopeh ne boste slišali, saj bi to zahtevalo popoln premik paradigme od alopatske medicine k celostnemu razumevanju človeškega bitja. Izobraževalni program ne uči otrok, kako podpreti svoje telo pri naravnem razstrupljanju ali kako vzdrževati alkalno okolje v telesu, v katerem bolezni ne morejo uspevati. Ohranitev prebivalstva v stanju blagega, a kroničnega vnetja – ki ga močno pospešuje uživanje živalskih produktov – ustvarja popolne temelje za dobičkonosno industrijo bolezni. S tem se krog sklone, šola pa odigra svojo vlogo pri vzgoji bodočih, vseživljenjskih pacientov.

POMANJKANJE VZGOJE ZA EMPATIJO IN ETIKO

Sodobna šola daje izjemen poudarek intelektualnemu razvoju, tehnološki pismenosti in pripravi mladih na tekmovalen trg delovne sile. Pri tem pa povsem zanemarija čustveno inteligenco, razvoj globlje etike in vzgojo v odnosu do celotnega ekosistema. Učimo se o zgradbi celice, fotosintezi in prehranjevalnih verigah z vidika hladne, razčlenjujoče in mehanske znanosti. Ne učimo pa se o razviti zavesti živali, o njihovi kompleksni sposobnosti čutenja fizične bolečine, globokega veselja, travme in močnih družinskih vezi.

Biologija v šolah bi morala obvezno vključevati sodobna dognanja etologije in nevrobiologije, ki danes neizpodbitno potrjujejo, da so živali zavestna bitja z bogatim notranjim življenjem. Brez vzgoje za empatijo šolski sistem ustvarja strokovnjake, ki nimajo moralnega kompasa za ravnanje s planetom. Če se otrok ne nauči sočutja do tistih, ki so šibkejši in ne morejo govoriti v lastnem imenu, se to kasneje odraža tudi v krhkih medosebnih odnosih in pomanjkanju pristne komunikacije v odrasli dobi.

PROVEGANSKA PARADIGMA V IZOBRAŽEVANJU

Da bi pospešili reševanje teh izzivov, potrebujemo popolno, korenito prevetritev celotnega izobraževalnega sistema. Šole morajo nujno postati prostori, kjer se aktivno neguje spoštovanje do celotne, prepletene mreže življenja na Zemlji. To zahteva uvedbo jasne proveganske in holistične paradigme v vse pore formalnega izobraževanja in vzgoje. Pri pouku ne bi smeli spoznavati zgolj osnov anatomije, temveč zdravilno, regenerativno moč polnovredne rastlinske hrane ter vpliv prehrane na preprečevanje in zaviranje kroničnih obolenj.

Učenci bi morali raziskovati, kako zavrnitev živalskih izdelkov ne prinaša le optimalnega zdravja našemu črevesnemu mikrobiomu, temveč neposredno in radikalno zmanjšuje naš ekološki odtis. Veganska vzgoja otroke opolnomoči, saj jim da vedeti, da imajo z vsakim svojim obrokom moč glasovati za svet brez nasilja. Namesto občutka nemoči pred globalnimi krizami takšen učni načrt ponuja konkretno, prijemljivo rešitev, ki se začne kar na lastnem krožniku in v lastnem telesu.

OPOLNOMOČENJE SKOZI STIK Z ZEMLJO

Sprememba odnosa do narave se ne sme končati le pri teoriji in sedenju v predavalnicah, temveč se mora preseliti v prakso. Namesto pasivnega poslušanja o ekologiji bi morale šole na svojih dvoriščih vzpostaviti velike šolske vrtove po principih veganske ekološke pridelave (vegikulture). Otroci bi morali dobiti redno priložnost, da sami posadijo zelenjavo, zelišča in zdravilne rastline ter v miru spremljajo celoten proces rasti. Z lastnimi rokami bi se morali znova dotakniti žive zemlje, razumeti neprecenljiv pomen zdravih prsti in se naučiti samostojno pripravljati okusne, zdravilne rastlinske obroke.

Hkrati bi morale šolske menze postati najsvetlejši zgled trajnosti in etike v praksi. Polnovredne rastlinske jedi bi morale postati absolutno privzeta izbira in standard za vse učence, ne pa zgolj obrobna izjema za tiste s posebnimi prepičanji ali alergijami. Tako bi se otroci skozi dnevno rutino naravno naučili, da je veganski način življenja ne le etično nujen, ampak tudi kulinarčno bo-

gat, izjemno raznolik in globoko izpolnjujoč. Prekiniti moramo s prakso, kjer šole prek javnih naročil podpirajo tisto industrijo, ki otrokom uničuje prihodnost na tem planetu.

VLOGA UČITELJEV PRI PRESEGANJU STARIH PROGRAMOV

Kurikulum na papirju pa sam po sebi ni dovolj, saj so ključni akterji vsake resnične spremembe učitelji in profesorji. Težava nastane, ker so tudi pedagoški delavci le produkt istega zastarelega sistema in pogosto sami v sebi nosijo globoke podzavestne programe o domnevni nujnosti uživanja živali. Zato se mora transformacija nujno začeti najprej na pedagoških fakultetah in pri nadaljnjem izobraževanju učiteljev. Pedagogi morajo biti suvereno opremljeni z znanjem o celostnem zdravju, globinski ekologiji, sistemski korupciji prehranske industrije in osnovnih pravicah živali.

Njihova nova vloga ne sme biti zgolj podajanje suhoparnih informacij ali vsiljevanje novih dogem, temveč spodbujanje otrok k postavljanju prav tistih kritičnih vprašanj, ki se jih širša družba tako obupano boji. Zakaj trepetamo za življenje ujetega psa, obenem pa financiramo plinske komore za prašiče? Zakaj pospešeno krčimo dragocene deževne gozdove za gojenje gensko spremenjene soje, s katero hranimo milijarde klavnih živali, medtem ko ljudje po svetu stradajo? Ko učitelji sami presežejo svojo kognitivno disonanco, postanejo najmočnejši svetilniki nove zavesti za prihajajoče generacije.

KAKO ŠOLSKI SISTEM IZ EMPATIJE USTVARJA STROKOVNO SLEPOTO

**Avtorica: Nevenka Lukić Rojšek,
zagovornica pravic živali
in naravovarstvenica**

Veliko študentov se za študije, kot so veterina, biologija, agronomija, lovstvo ali gozdarstvo, odloči prav zato, ker imajo radi živali in naravo. Prav ta začetna empatija pa se v sistemu pogosto postopoma potisne na rob. Empatija do živali se namreč v teh strokovnih študijih ne razvije ali se celo zmanjša. To ni nujno posledica osebnosti študentov, temveč načina izobraževanja, profesionalne socializacije in institucionalnih norm. Študenti se že zgodaj naučijo, da mora strokovnjak delovati predvsem objektivno in racionalno, kar se pogosto razume kot potreba po čustveni distanci – živali niso dojemane kot posamezna čuteča bitja, temveč kot biološki objekti ali sredstva za doseganje raziskovalnih, proizvodnih ali upravljaljskih ciljev.

OBJEKTIFIKACIJA ŽIVALI V ZNANSTVENEM JEZIKU

V številnih strokovnih disciplinah se živali opisujejo z izrazjem, ki jih reducira na funkcije ali enote znotraj določenega sistema. V kmetijstvu se pojavljajo kot »producerske enote«, v ekologiji kot »bio-

masa«, v lovskem upravljanju kot »lovni stalež«, v biomedicini pa kot »modelni organizmi«. Takšna terminologija je del strokovnega jezika in ima pomemben psihološki in družbeni učinek.

Ko se živali dosledno opisujejo skozi takšne kategorije, se njihova individualnost in sposobnost čutenja umakneta v ozadje. V strokovni razpravi tako ne nastopajo več kot čuteča bitja z lastnimi potrebami in interesi, temveč kot elementi sistema, ki jih je mogoče meriti, uravnavati ali uporabljati za doseganje določenih ciljev. S tem se utrjuje pogled, v katerem živali postanejo sredstva za doseganje raziskovalnih, gospodarskih ali upravljaljskih namenov.

DESENZITIZACIJA SKOZI PRAKSO

V številnih študijskih programih se študenti že med izobraževanjem srečujejo s praksami, ki lahko postopoma vodijo do desenzitizacije oziroma zmanjšane čustvene odzivnosti na trpljenje in instrumentalno obravnavo živali. Takšne izkušnje vključujejo na primer disekcije, laboratorijske poskuse na živalih, obravnavanje živali kot proizvodnega sredstva v okviru živinoreje ter pristope lovskega upravljanja, kjer so živali predstavljene predvsem kot populacije ali upravljaljski objekti.

Ko so študenti tem praksam izpostavljeni večkrat in ko so predstavljene kot nekaj povsem običajnega ali celo nujnega za strokovno delo, se sčasoma oblikuje občutek, da je takšen odnos del profesionalne norme. V takšnem okolju se empatija umakne profesionalni rutini, v ospredje pa stopijo tehnični, proizvodni ali upravljaljski vidiki dela z živalmi.

EQUALITY

VALUES

RESPECT

FAIRNESS

VIRTUE

SKRITA KURIKULARNA SPOROČILA

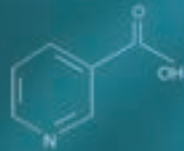
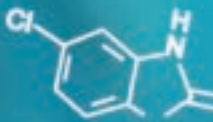
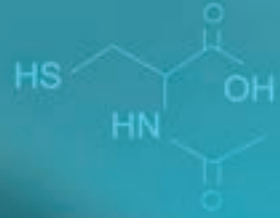
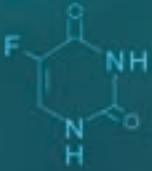
Poleg formalnega kurikuluma, ki je zapisan v učnih načrtih, učbenikih in predavanjih, v izobraževalnih ustanovah obstaja tudi tako imenovani »skriti kurikulum«. Gre za implicitna sporočila, ki jih študenti prejemajo skozi vsakodnevno akademsko okolje, predvsem skozi odnos profesorjev in mentorjev do živali, skozi humor ali komentarje v učilnicah ter skozi širše institucionalne norme in kulturo posamezne stroke.

Ta neformalna sporočila pogosto močno vplivajo na oblikovanje strokovne identitete. Če profesorji ali mentorji živali dosledno obravnavajo predvsem kot objekte upravljanja, raziskovalne materiale ali naravne resurse, študenti takšen odnos hitro začnejo dojemati kot del strokovne norme. Sčasoma se tak pogled utrdi kot samoumeven način razmišljanja, tudi če o njem v formalnem kurikulumu ni neposredne razprave.

PRITISK STROKOVNE SKUPNOSTI

Ko posameznik vstopi v strokovno skupnost, se sooči tudi s socialnim pritiskom konformizma. Vsaka disciplina ima namreč svoje ustaljene norme, načine razmišljanja in pričakovanja glede tega, kaj pomeni biti »pravi strokovnjak«. Mladi raziskovalci in študenti se zato hitro naučijo, katere ideje in stališča so v okolju sprejeti in katerih je bolje ne izpostavljati.

Tisti, ki izražajo izrazitejšo empatijo do živali ali postavljajo etična vprašanja o ustaljenih praksah, so lahko v takšnem okolju hitro označeni kot neprofesionalni ali kot aktivisti, ki naj bi v znanstveno delo vnašali preveč čustev. Včasih se znajdejo tudi na robu akademske skupnosti, saj lahko njihova stališča izzivajo uveljavljene prakse ali interese znotraj discipline. Zaradi takšnega pritiska se mnogi mladi strokovnjaki naučijo svoje etične pomisleke potlačiti ali jih vsaj ne izražati javno. Sčasoma se tako utrjuje kultura,

v kateri se določena vprašanja preprosto ne odpirajo, čeprav bi bila za razvoj stroke in bolj odgovoren odnos do živali lahko zelo pomembna.

EKONOMIKA DISCIPLIN

Mnoge strokovne discipline so tesno povezane z določenimi gospodarskimi sektorji, kot so živinoreja, lovstvo, farmacevtske raziskave in živilska industrija. Te povezave vplivajo na raziskovalne prioritete, financiranje študijskih programov in tudi na način, kako se o živalih razmišlja v strokovnem okolju. Če bi empatija do živali postala osrednja vrednota teh disciplin, bi to lahko odprlo številna vprašanja o etični in družbeni sprejemljivosti obstoječih praks. Takšna sprememba bi lahko postavila pod vprašaj nekatere temeljne gospodarske modele, ki temeljijo na intenzivni rabi živali. Prav zato se v številnih okoljih implicitno ohranja pogled, v katerem so živali razumljene predvsem kot sredstva za proizvod-

njo, raziskave ali upravljanje. Sistem tako spodbuja instrumentalen odnos do živali, saj je ta združljiv z obstoječimi ekonomskimi strukturami.

EMPATIJA KOT »NEZNANSTVENA«

V številnih znanstvenih tradicijah je bila empatija dolgo časa obravnavana kot nekaj, kar ne sodi v okvir resnega znanstvenega dela. Pogosto se je razumela kot subjektivna, čustvena in zato domnevno nezdržljiva z idejo znanstvene objektivnosti. Zaradi takšnega pogleda je bilo izražanje empatije do živali v nekaterih strokovnih okoljih celo razumljeno kot znak neprofesionalnosti ali pomanjkanja znanstvene distance.

Raziskave na področju veterinarskih in biomedicinskih študijev so v zadnjih letih opozorile na pojav, ki ga nekateri avtorji opisujejo kot paradoks strokovnega izobraževanja. Pri delu študentov se namreč

z napredovanjem skozi študij postopoma zmanjša izražena empatija do živali. Gre za proces prilaganja na profesionalne zahteve in norme posamezne discipline.

Skozi izobraževanje se namreč razvije tako imenovana profesionalna racionalizacija. Študenti se naučijo določene prakse razumeti kot del strokovne nujnosti, kar jim omogoča delovanje v sistemih, kjer so živali obravnavane kot del proizvodnih procesov, raziskovalnih modelov ali upravljaljskih kategorij.

SODOBNI PREMIKI

V zadnjih letih se v znanosti vse bolj uveljavljajo novi pristopi, ki poskušajo preseči tradicionalno ločevanje med znanstvenim znanjem in empatijo do živih bitij. Razvijajo se raziskovalna področja, kot so znanost o čutenju živali, etično usmerjeno varstvo narave in celostni koncepti zdravja, kot sta »eno zdravje« (povezanost zdravja ljudi, živali in okolja) in »planetarno zdravje« (zdravje ljudi je neposredno odvisno od zdravja okolja). Pomembno vlogo ima tudi znanost o dobrobiti živali, ki združuje biološke, etološke in etične vidike odnosa človeka do živali.

Skupna značilnost teh pristopov je prizadevanje za bolj celostno razumevanje živih sistemov, v katerem živali niso obravnavane kot objekti raziskovanja ali upravljanja, temveč kot čuteča bitja, ki so del kompleksnih ekoloških in družbenih odnosov. Takšni pristopi zato poskušajo ponovno povezati znanstveno znanje z etično odgovornostjo ter poudarjajo, da empatija ni nasprotje znanosti, temveč pomembno prispeva k njenemu razvoju in poglobljenemu razumevanju narave.

Vendar pa takšen pogled v Sloveniji še ni uveljavljen. Način, kako se prihodnji strokovnjaki izobražujejo, namreč neposredno vpliva tudi na to, kako razumejo naravo, živali in svojo vlogo pri upravljanju z njimi. Posledice takšnega načina razmišljanja se zelo jasno pokažejo prav na področju upravljanja prostoživečih živali.

NAJ ODLOČI STROKA?

Slovenski lovsko-gozdarski izobraževalni model še vedno temelji na paradigmi, ki se je v Evropi oblikovala v prvi polovici 20. stoletja. Čeprav so se ekološke znanosti in varstvena biologija v zadnjih desetletjih močno razvile, se v Sloveniji še vedno ohranja pristop, ki naravo razume predvsem kot prostor upravljanja.

Eden ključnih razlogov je prevlada lovsko-upravljaljske paradigme nad sodobnim ekosistemskim pristopom. V številnih evropskih državah se študiji divjadi vse bolj osredotočajo na delovanje naravnih procesov in ohranjanje biotske raznovrstnosti, pri nas pa je izobraževanje o prostoživečih živalih tesno povezano z lovskim upravljanjem populacij.

Pomembno vlogo pri tem imata institucionalna povezanost med izobraževalnim sistemom in lovsko prakso ter ohranjanje koncepta intenzivnega upravljanja divjadi, ki vključuje krmljenje, vzdrževanje visokih gostot populacij in regulacijo z odstrelom. Sodobna ekologija pa vse bolj poudarja pomen naravne regulacije, vloge plenilcev in ohranjanja naravnih procesov v ekosistemih.

Pri tem imajo pomembno odgovornost tudi profesorji in mentorji, ki oblikujejo strokovno misel prihodnjih generacij. Če študente učijo, da morajo pri obravnavi živali popolnoma izključiti čustva ter naravo razumeti predvsem kot objekt upravljanja, tak pristop postopoma postane strokovna norma. S tem pa se pogosto izgublja širši etični in ekološki pogled na živali kot čuteča bitja in na naravo kot kompleksno skupnost življenja.

Takšen okvir vodi v pojav, ki ga imenujemo strokovna slepota – ko strokovnjak sicer zelo dobro razume tehnične vidike sistema, vendar izgubi širši pogled na etične in ekološke posledice svojih odločitev. Narava postane objekt upravljanja, živali pa številke v modelih.

Strokovnost, ki izgubi sposobnost empatije, lahko še vedno meri, modelira in upravlja naravo – vendar jo pogosto preneha razumeti.

Vir:

Arluke, A., & Sanders, C. (1996). Regarding Animals.

Erica Fudge (2002), Erica Fudge. Animal.

»SEM, KAR JEM«? ANTROPOCENTRIZEM IN SOCIALIZACIJA V MESOJEDSTVO

Avtor: Prof. dr. Cirila Toplak

Sodobne razprave o odnosu med ljudmi in drugimi živalmi presegajo ozke okvire etike in zajemajo vse več področij človekovega delovanja in produkcije znanja, saj je izkoriščanje živali sistemski pojav, vpet v globalno politično ekonomijo in ustroj človeških družb.

Sistemsko jedro izkoriščanja živali predstavlja mesna industrija, eden ključnih sektorjev svetovnega gospodarstva. Letna proizvodnja mesa na globalni ravni že presega 370 milijonov ton, vrednost prodaje mesnih izdelkov pa se giblje okrog 1,5 bilijonov dolarjev letno. Ob vzreji živali ter predelavi in prodaji mesa sektor zajema še proizvodnjo krme, farmacevtsko industrijo, genski inženiring in globalne logistične verige. Koncentracija znotraj industrije vodi v kartelizacijo: peščica zahodnih korporacij tako že obvladuje večino globalnega trga z mesom. Mesni kartel prinaša dobičke delničarjem, a negativno vpliva na cene, kakovost, raznolikost in stabilnost ponudbe, kakor tudi na konkurenčnost in delovne pogoje znotraj industrije. Kartelizacija krepi

politično lobiranje v prid mesojedstvu in učinkovito prikriva industrijske prakse ravnanja z živalmi. Mesna industrija skozi ponudbo mesnih živil oblikuje našo percepcijo živali kot proizvodov in surovin že od najzgodnejšega otroštva. Ključno vlogo pri ohranjanju družbene sprejemljivosti izkoriščanja živali imajo procesi socializacije, skozi katere se posamezniki učimo, kaj je glede mesne prehrane »normalno«, »naravno« in »nujno«, če parafraziram Melanie Joy. Koncept habitusa po Pierru Bourdieuju označuje ponotranjene vzorce, ki vodijo naše odločanje in delovanje, ne da bi se jih zavedali. Prehranske navade so tipičen primer habitusa, saj niso rezultat racionalnega premisleka, temveč zgodnjega učenja, posnemanja in razlikovanja. Otroci se tako zelo zgodaj seznanijo s samoumevnostjo, da živali jemo, in tudi, katere živali jemo in katere so družinski člani, brez posebne razlage. Kadar se otroški um in čuti uprejo tej z ljubeznijo do živali neskladni realnosti, otrok odklanja mesno hrano, dokler ne prevlada starševska avtoriteta. Ta je seveda prav tako nasledek habitusa.

Carol J. Adams je pokazala, kako se habitus krepi preko jezika in (ne)vidnosti: živali izginejo za abstraktnimi pojmi (»meso«, »zrezek«), kar omogoča moralno distanco. Sodobne družbe sistematično prikrivajo nasilje nad živalmi v vsakdanjem življenju, tako da so farme in klavnice mesne industrije čim bolj oddaljene od potrošnika, javni nadzor nad njimi pa neizvedljiv.

Mesojedstvo ni vsiljena zapoved vsem na očeh, temveč nasledek prepletenih in zapletenih mrež antropocentričnih diskurzov (npr. v medicini, dietetiki,

politiki, tradicijah in mitih), ki nam jih vcepljajo institucije moči (šola, trg, država) in jih utrjujemo skozi vsakodnevne prakse, ki nas ustvarjajo in določajo kot družbene subjekte. Ljudje torej ne jedo živali zato, ker bi bili rojeni mesojedci, temveč zato, ker antropocentrizem vzpostavlja samoumevno hierarhijo med vrstami, kjer je človeška vrsta tista, ki najbolj ali edina šteje, živali pa s tem postanejo objekti nevprijetne rabe, tudi za prehrano. Po Melanie Joy nato karnizem, diskurzivni podsklop antropocentrizma, v posamezni kulturi določa, katere živali so užitne in katere ne.

Michel Foucault je razkril, kako deluje moderna oblast: ne zapoveduje, ampak proizvaja želje, norme in »resnice«. Ljudje se le navidezno odločamo samostojno; naše izbire so oblikovane in nam posredovane kot dejstva. Foucaultovska teorija delovanja oblasti nam kaže oblastne aparate, kakršen je antropocentrizem, ne da bi se moralno opredeljevala do njih; šele z ozaveščanjem o vplivu antropocentrizma se posameznik toliko emancipira, da lahko bolj samostojno izbira svojo prehrano. Z drugimi besedami, šele ko dojamemo, zakaj ne prevprašujemo svojih prehranskih izbir, se lahko bolj v skladu s svojimi osebnimi vrednotami odločamo, kaj bomo jedli. Seveda so tudi osebne vrednote posredovane, a tako naše prehranske izbire, kakršnekoli so že, vsaj postanejo zavestne in upravičljive, ne zgolj samodejne in samoumevne.

Razmah mesne industrije temelji na kapitalistični dobičkonosni proizvodnji, po Tomažu Grušovniku pa vsaj toliko tudi na naši hoteni nevednosti, na razcepu med »mesom« kot proizvodom in »živaljo« kot čutečim bitjem, ki ga ta industrija vzdržuje in pogloblja. Ljudje nismo nujno zavestno kruti ali brezbrizni; naša ravnanja so nasledek socializacije, kulturnih norm in ekonomskih interesov. Oblastni aparat je učinkovit, kadar uspe ta skupek zunanjih pritiskov predstaviti kot normalnost, ki jo posameznik ponotranji.

V univerzitetnem pedagoškem okolju, kjer delujem, so vrednostni sistemi in prehranske izbire študentk in študentov že dodobra izoblikovani pod vplivom družinskega okolja, pred-univerzitetnega izobraževanja, vrstniških vplivov in medijskih vsebin, ki so jim izpostavljeni. Odzivi teh mladih odraslih na moje vsakoletno predavanje o antropocentrizmu in karnizmu s poudar-

kom na delovanju globalne mesne industrije so raznoliki. V vsaki generaciji se najdejo posamezniki, ki so hvaležni, da razpravljamo o temi, o kateri se očitno med seboj ne pogovarjajo pogosto. Lahko da se ti študenti počutijo v etični manjšini v svojih prehranskih izbirah in so veseli možnosti, da svoja stališča predstavijo in pojasnijo v varnem komunikacijskem okolju univerzitetne predavalnice.

Drugi reagirajo s posmehom in zavračanjem smiselnosti razprave o tej temi. Tega ne dojemam kot preprosto nestrinjanje, temveč kot obrambno reakcijo vsled dodobra ponotranjenega antropocentrizma. Posmeh lahko prikriva občutek nemoči: če je vsakodnevno mesojedstvo prepričljivo problematizirano skozi dejstva o praksah mesne industrije ter njenem vplivu na politiko in družbo, se posameznikov vrednostni sistem in samopodoba lahko zamajeta. Občutek »napadenosti« je učinek destabilizacije nečesa, kar je bilo dotlej samoumevno, naravno. Po Foucaultu je to trenutek, ko postane oblast vidna, ko se razkrije, da »osebna izbira« ni zares osebna, temveč je posredovana. Za domnevno avtonomen subjekt je lahko takšen trenutek spoznanja, kako neavtonomen dejansko je, znatno nelagoden.

Ko zaznam tovrstno nasprotovanje med študenti, znova poudarim, da v predavalnici ne delujem kot aktivistka in iz položaja akademske avtoritete ne predpisujem »pravilnih« prehranskih izbir. Govorim iz perspektive socialne pravičnosti do živali kot čutečih bitij in do ljudi, ki se lahko moralno tehtno odločamo o vsem v naših življenjih, ne le o hrani, samo na podlagi dovolj objektivnih informacij. Mesna industrija skozi lobiranje in marketing naredi vse, da o živalih za prehrano ne bi razmišljali kot o čutečih bitjih, in prav zato se moramo

pogovarjati o tem, da to počne, zakaj in kako. Kar bo posameznik po naši razpravi jedel, je še zmeraj njegova, a poslej bolj ozaveščena odločitev.

Večina študentov ostane tiho, kar je prav tako pomemben odziv. Brazilski filozof Paulo Freire bi molk označil kot morebiten začetek procesa »zavedanja«, ki se postopoma odvija skozi razmislek, dialog in vsakdanje izkušnje. Ti študenti se morda kasneje, med nakupovanjem ali za mizo, spomnijo predavanja in sčasoma naredijo kaj drugače, skladno z logiko postopnega spreminjanja ukoreninjenih vzorcev skozi (samo)zavedanje.

Vprašanja iz predavanja o antropocentrizmu in mesojedstvu študenti na izpitu praviloma ne izberejo. Domnevam, da povzroča nelagodje, ker posega v njihovo vsakdanje življenje. Povečuje zaznano izpitno tveganje, ker ni »pravilnega« odgovora, in zahteva stopnjo osmišljanja, ki je nekateri še ne znajo izraziti. Vprašanje vznemiri ponotranjeni antropocentrizem, kajti če bi študenti vprašanje množično izbirali brez zadržkov, bi pomenilo, da nima učinka nanje.

Moj osnovni motiv – naj vsak ve, kaj je – se morda zdi nevtralen, a ima prevratniški potencial. Ne zahteva spremembe, samo izpostavlja povezave in prakse, ki jih oblastni aparat antropocentrizma sicer prikriva. Pedagoški cilj torej ni moraliziranje, temveč razkrivanje pogojev in okoliščin možnosti prehranskih izbir. Razgaljanje praks prehranskega sistema ogroža njegovo ideološko stabilnost. Če bi bila povezava med mesnim krožnikom in živim bitjem resnično vidna, bi se mesna industrija morala bistveno spremeniti.

Različni odzivi študentov so diagnostično orodje, ki kaže, da aparat deluje najučinkoviteje tam, kjer je povsem ponotranjen in s tem nezaznaven. Zavračanje ali

nelagodni molk štejem za prvi korak k refleksiji, ne za znak neuspeha. Izobraževanje je eden ključnih procesov socializacije, a hkrati tudi prostor, kjer se lahko posameznik kot subjekt na novo vzpostavlja, ko prepozna, kako je bil socializiran. V tem smislu izobraževanje razgrajuje samoumevnosti in omogoča bolj ozaveščene etične in politične izbire. Zavestna, informirana odločitev o uživanju mesa je že oblika emancipacije, medtem ko je zavračanje mesa na enaki osnovi nič manj kot dejanje upora proti vseprisotnemu oblastnemu aparatu antropocentrizma.

Tudi izobraževanje je mehanizem oblastnega aparata. Lahko reproducira obstoječe razlike in krivice – ali pa jih problematizira. Lahko utrjuje distanco med človekom in živaljo – ali pa jo razkriva kot konstrukt. Kakšne svetove pedagogi pomagamo ohranjati skozi znanje, ki ga posredujemo? Ali spodbujamo kritično mišljenje tudi tam, kjer to ogroža globoko ukoreninjene prakse? Predvsem pa: smo pripravljeni sprejeti, da samostojen razmislek praviloma ne vodi v takojšnje spremembe, temveč v počasno preobrazbo – in kljub temu vztrajati?

Nadaljnje branje:

- Carol J. Adams (2025): *The Sexual Politics of Meat: a feminist-vegan critical theory*. London: Bloomsbury Academic.
- Pierre Bourdieu (2002): *Praktični čut*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Michel Foucault (2007): *Življenje in prakse svobode: izbrani spisi*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Paulo Freire (2019): *Pedagogika zatiranih*. Ljubljana: Krtina.
- Tomaž Grušovnik (2020): *Hotena nevednost*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Melanie Joy (2023): *Zakaj ljubimo pse, jemo pujsje in nosimo krave*. Ljubljana: Hiša knjig.

»MAMI, ZAKAJ ONI JEDO MESO?«

Avtorica: Nika Arsovski

Ko postanemo starši, v našem življenju začutimo nov utrip. Novo veselje in radost. Obenem pa z veliko odgovornostjo pride tudi breme. Kako vzgojiti otroka v svetu, ki ni prijazen do vseh? V svetu, za katerega se zdi, da ga narekujejo egocentričnost, materialne dobrine in gonja po lastnem užitku, četudi na škodo drugih? Empatija, sočutje se v tem svetu zdi kot šibka točka, ki tvoj pogled, uravnan prioriteto nase, obrne navzven, na trpljenje drugih.

Ob tem si ne morem kaj, da ne bi pomislila na filozofijo Abrahama Maslowa in njegovo hierarhijo potreb, t. i. Maslowovo piramido. Po njej naj bi se ljudje, potem ko so njihove osnovne fiziološke potrebe po hrani, vodi itd. zadovoljene, naravno premaknili navzgor in težili k odnosom, empatiji, samoaktualizaciji. A v materialistično usmerjeni družbi mnogi ostajajo ujetniki lastnega statusa, imetja in dosežkov, namesto da bi se premaknili naprej in se povezali z drugimi, pa se njihove potrebe nenehno le še povečujejo. Žrtve tega so največkrat najbolj ranljivi – otroci in živali.

Preden sem postala mama, so se v moje prehranjevalne navade vtikali le redki. No, na samem začetku so bile polemika celotne družine; celo na pikniku so neznanci začudeno gledali na moj krožnik in med kupi zelenjave iskali meso. Niso

krivi sami. V naši kulturi ima hrana pomembno vlogo; vprašanje o tem, kaj si jedel, je stalnica vsakega potovanja ali praznovanja, vsaka »prava« gospodinja pa se boji, da bi kateri izmed gostov ostal lačen, ker bi to omajalo njen sloves. Postali smo družba, ki živi zato, da je in ne je le zato, da lahko preživi. Skratka, z leti, ko je postalo jasno, da je moja odločitev trdna, je bilo opazk vedno manj, sčasoma pa so povsem izginile. In potem je prišlo materinstvo.

V začetku, ko materino mleko dojenčku predstavlja primarno hrano, se vse skupaj zdi kot zatišje pred viharjem. Že s prvim uvajanjem hrane pa se pojavi dilema o tem, katera živila otroku predstaviti. Moje stališče je bilo jasno. Sin je pridno rasel in se razvijal. Na enem samem pregledu sva se s pediatrijo dotaknili naše prehrane, a ker je bil otrok zdrav, zanjo to ni bilo problematično. Seveda to ni pravilo. Slišim za številne mame, ki so s strani izbranih zdravnikov deležne pomislekov glede prehrane (seveda ob predpostavki, da smo kot starši primerno izobraženi in informirani glede posameznih hranil, ki jih otrok potrebuje za razvoj). Kot da je to, da otroku v svetu McDonaldsov in procesirane hrane predstaviš vse vrste polnovrednih živil in zelenjave, največji zločin. Nisem si mislila, da bo v 21. stoletju to resnična zagata. V mojem primeru največje bitke nisem bila v zdravstvenem domu ali vrtcu, ampak v domačem okolju.

Moj petletnik je odličen opazovalec in že pred leti mu ni ušlo, da je najino prehranjevanje drugačno od drugih. »Mami, zakaj oni jedo meso?« je bilo vprašanje, s katerim sem se na neki točki morala soočiti, ampak ker sem ga pričakovala, sem bila odprta za pogovor. Otroci so v svoji biti bistveno bolj razumevajoči in sočutni kot odrasli, kot takim pa jim je težko razumeti, da mora žival, preden konča na našem krožniku, umreti. So tudi iskreni in radovedni, kot taki pa zelo odprti za pogovor, če je le primeren njihovi starosti. Otroci so nadvse bistri. Moj sin mi pogosto zastavlja tovrstna vprašanja, saj ga preseneča, kako neobčutljivi so za to, kar jedo njegovi sovrstniki, njegovi drugi družinski člani.

Pogosto to izpostavi tudi ob skupnem obroku, pri čemer je brez dvoma številnim za mizo precej neprijetno. Zdi se mi prav, da se o tem pogovarjava, a ga nežno opominjam, naj pri tem ne sodi, čeprav se temu tudi sama včasih težko uprem. Težko se je zavedati trpljenja čutečih živih bitij, na milijarde žrtev letno, in ostati ob tem miren, sprejemajoč. Moteč mi je pogled na prehrano izključno z nutricionističnega stališča, ki povsem spregleda trpljenje in stisko živih bitij, ki vse življenje le čakajo na še bolj klavrn konec. Je to res največ, kar naša družba premore?! Ob vse večji podnebni krizi, pri kateri ni mogoče spregledati vpliva živinoreje na proizvodnjo toplogrednih plinov in drugih dejavnikov, ki prav tako negativno vplivajo na naš planet, verjamem, da bi se vsi morali zazreti tudi v lasten krožnik.

Kot mama želim vrednote, ki so mi drage, prenesti tudi na svoja otroka. In čuteče, sočutno prehranjevanje je v samem vrhu mojih priorit. Zame meso ni živilo, ampak opredmetenje trpljenja. Uživanje mesa pa nikoli ni bilo vprašanje brbončic, temveč že od samega začetka vprašanje etike in moral. In verjamem, da če želimo vzgojiti empatične in sočutne otroke v tem neobčutljivem svetu, je potrebno začeti doma. Sama verjamem v dober zgled. Učim jih, da so živali naši prijatelji, pri čemer mi pomagajo tudi naši hišni ljubljenci, za katere mi pomagata skrbeti že vse od malih nog. Učim pa ju tudi, da se naša empatija ne sme končati pri kosmatincih, ki poležavajo pred našim kamionom, ampak da moramo s prav tolikšno ljubeznijo ravnati z vsemi živimi bitji na svetu. Z gosenco, ki nam prekriža pot. Z žuželkami, ki so našle dom na našem vrtu. S srnami v bližnjem gozdu. S kravami in pujski. Kokoškami in njihovimi piščančki. S kamelami in opicami, ki jih srečujemo na potovanjih. Prav z vsemi živalmi. Pa tudi z ljudmi, tako tistimi okraj našega vrta kot tudi tistimi na tisoče kilometrov daleč.

Zgrozim se ob podobah trpljenja, ki preplavljajo splet. Ob genocidu, ki smo mu priča. Kako smo lahko tako otopeli, da nas podobe trpečih otrok ne ganejo več? Da jim namenimo le bežen pogled in se prestavimo na naslednjo objavo?! Odgovor gre verjetno poiskati tudi v sistematičnem razčlovečenju; v tem, da nas že od zgodnjih otroških let učijo, da so živali predvsem predmet, živilo, ne živo bitje, čeprav otroci v svoji iskrenosti in čistosti dobro vedo, da temu ni tako.

BIGRADIL TUDI TI Z NAMI?

Prijatelji živali in narave!

Vsako dejanje ali sredstvo šteje. Bodisi nakup izdelkov ali storitev, članstvo, donacija ali prostovoljna pomoč pri številnih aktivnostih. Z doprinosom ohranjamo obstoječe aktivnosti in pomagamo, da skupaj dosežemo še več.

Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice – nevladna organizacija RS, ki deluje v javnem interesu na področju zaščite živali. Sodeluj pri različnih aktivnostih: v pravni skupini varuhinje pravic živali – pravna zaščita živali; v medijski skupini – snemanje video prispevkov, oddaj za televizijo (kot novinar, bralec besedila, snemalec, montažer, urejevalec spletnih strani, socialnih omrežij itd.); v delovni skupini izdajanja revije – priprava prispevkov za revijo Osvoboditev živali, prevajanje tujih člankov o živalih itd.; sodelovanje na društvenih in drugih prireditvah – na stojnicah ob različnih aktivnostih za živali (ob dnevu živali, na shodih itd.); pomoč pri deljenju revije Osvoboditev živali – raznašanje revij v svoj kraj in njegovo okolico, v knjižnice ter v ekološke trgovine in veganske restavracije.

VČLANI SE V DRUŠTVO IN POMAGAJ ŽIVALIM.

- Donacije: prispevaj sredstva in pomagaj živalim.
- Nameni 1 % dohodnine.
- Prijavi zlorabo živali.

Z vašim doprinosom pomagata, da se izboljšujeta položaja rejnih in prostoživečih živali v družbi in v naravi. Pomagata, da izhaja revija Osvoboditev živali, ki je mnogim ljudem pomagala preiti na vegetarijanski in veganski način prehranjevanja. Pomagata, da je društvo prisotno na raznih javnih prireditvah, kjer ima možnost informirati ljudi o bolj spoštljivem in odgovornem odnosu do narave in živali. Prispevate k delovanju skupine varuha pravic živali, ki si prizadeva za izboljšanje položaja živali na zakonodajnem področju, prispevate k nastajanju živalim prijaznih oddaj, posnetkov, dokumentarnih filmov ...

Vprašanja – kontakt:

INFO@OSVOBODITEVZIVALI.SI

LJUDJE BODO PREJ ZAMENJALI VERO KOT NEHALI JESTI MESO

Kako in zakaj se učimo normalizirati nasilje in odtujenost od živali

Autor: Maša Blaznik, Inštitut za empatično družbo

»Ljudje bodo prej zamenjali vero kot nehali jesti meso.«

Ta stavek me je stresel, kot da bi me polili z vedrom ledene vode. Slišala sem ga na konferenci o rastlinski prehrani, kjer so podjetniki delili svoje izkušnje. Po letih boja za obstanek na trgu prepoznavajo, da so človekove odločitve o izbiri hrane veliko bolj zapletene in potrebujejo več kot le genialno marketinško idejo. Ugotavljajo, da ni dovolj ponuditi okusnejše ali cenejše rastlinske alternative, ni dovolj ozaveščati o trpljenju živali. Ta frustracija se preliva v polja vseh, ki si prizadevamo, da bi živali lahko zaživele svoja življenja varno, polno in svobodno. Ena glavnih frustracij pa je gotovo ta, da se za živali situacija premika na bolje veliko prepočasi.

ODTUJENOSTI IN NORMALIZACIJE NASILJA DO ŽIVALI SE UČIMO

Ne rodimo se nasilni. Nasilja se naučimo.

Predstavljajmo si dveletnega otroka. Pred njim sta zajček in jabolko. Kaj naredi? Zajčka poboža. Jabolko poje. Brez zmede. Brez dvomov. Kdaj in kako se torej začnemo učiti, da ene živali božamo, druge pa jemo? Ta prehod se ne zgodi naenkrat. Zgodi se postopoma, skoraj neopazno, dokler otrok ne začne podpirati nasilja, ki ga ni nikoli izbral.

Zato se vse manj sprašujem o tem, ali ljudem res ni mar za trpljenje živali. Sprašujem se nekaj drugega: kje in kako se naučimo spregledati njihovo trpljenje?

ZAČNE SE DOMA

Prvi učitelj našega odnosa do živali je družina. Doma otrok ponavadi ne spoznava, kdo so živali skozi razlage ali moralne razprave, temveč skozi vsakdanje prizore: katere živali so del družine, katere del kosila, katere del oblačil in katere so tu za našo zabavo. Ta razdelitev se zdi samoumevna, čeprav je v resnici kulturna. Dovolj je, da pogledamo čez meje: živali, ki jih imamo na Zahodu za družinske člane, so drugje del jedilnika. To ne pomeni, da je ena kultura bolj sočutna od druge. Pomeni le, da naš pogled na živali ni naraven, temveč naučen. Ta razdelitev ustvari prvo plast čustvenega odmika. Nekatere živali postanejo del družine, druge, ki bodo hrana, pogosto izginejo iz našega fokusa.

Zamolčana povezava med igračo in krožnikom je ena naših zgodnjih lekcij. Otrok objema pujsa Pepo, se smeji njenim dogodivščinam in jo dojemata kot prijateljico. Za malico mu odrasli ponudijo sendvič s šunko. Povezave med obema še ne zna narediti in ker o njej nihče ne govori, ostane nevidna. Ta molk postavlja temelje za naprej.

Pri ustvarjanju čustvenega in moralnega odmika ima pomembno vlogo tudi jezik. Ne jemo krave, jemo govedino. Ne jemo prašiča, jemo svinjino. Ne jemo piščanca, jemo perutnino. Besede ustvarijo razdalje. Ko žival izgine iz jezika, izgine tudi iz naše predstave.

Tako se začnemo učiti enega najbolj krivičnih sporočil naše kulture: živali niso tukaj zaradi sebe, ampak zaradi nas.

UTRJUJE SE V ŠOLI

V šoli se otroci ne učijo samo dejstev o svetu. Učijo se, da lahko trpljenje obstaja in da ga ni treba videti. Šolski sistem ni nevtralen okolje. Je eden ključnih prostorov, kjer se naš odnos do živali ne le oblikuje, ampak tudi utrjuje.

Živali v učbenikih najpogosteje nastopajo kot predstavnice vrst in del ekosistemov, del kmetijstva ali vir hrane. Redkeje jih obravnavamo kot čuteča bitja, posameznike z lastnimi potrebami. Namesto tega postanejo številke: kilogrami mesa, litri mleka, število jajc. Njihova uporabnost za človeka se tako tiho prevede v njihovo »vrednost«. To ni nepomembna podrobnost. To je učenje. Učenje, da je normalno gledati na živali skozi to, kako nam koristijo.

Hkrati šolski program o ključnih vidikih prehranskega sistema večinoma molči. Ne govori o tem, od kod prihaja hrana na krožnik in kakšne procese to vključuje ne samo za živali, temveč tudi za okolje, podnebje in ljudi. S tem ne ustvarja laži, ustvarja pa praznino, prostor, kjer se odtujenost lahko nemoteno krepi.

Normalizacija nasilja do živali pa se ne zaključuje tukaj. Gre globlje.

Po končani osnovni šoli mladostniki lahko vstopijo v poklicno izobraževanje za poklic mesarja. Učijo se za poklic, kjer je ubijanje, izkravavljanje in razkosavanje živali del učnega načrta. V puberteti, ko se možgani najbolj intenzivno preoblikujejo, jih šolski sistem postavi v okolje, kjer morajo premagovati naravni odpor do nasilja in ugašati empatijo tako, da na živo bitje gledajo kot na predmet. Raziskave kažejo, da kronično povzročanje in izpostavljenost nasilju povečata tveganje za nastanek duševnih bolezni in zasvojenosti. Ta šolski program je primer, kako globoko je v naši družbi normalizirano nasilje do živali. Tako globoko, da se niti ne sprašujemo, kakšne posledice bo to delo imelo za naše otroke.

NADALJUJE SE V DRUŽBI

Ko zapustimo šolo, se naučena odtujenost do živali ne konča. Družba jo vsak dan znova utrjuje, skozi jezik, medije, oglaševanje in tradicijo.

Klavnice so skrite daleč od mest, stran od oči, ušes in nosov. Pred desetletji so v mesnicah visela cela telesa z glavami in nogami. Danes so mesni oddelki sterilni, svetli in estetski. Kosi mesa so zaviti v plastiko, brez dlake ali kosti, brez obraza. Pot od živega bitja do izdelka je izginila.

Mediji živali pogosto spremenijo v številke. Ko v požaru umre deset tisoč piščancev, je to kratka novica o škodi za lastnika, brez besede o trpljenju živali. Oglasi prikazujejo drugačen svet: živali na zelenih travnikih, majhne kmetije, idilične podobe podeželja, svet, ki je precej drugačen od industrijske realnosti. Tudi v mnogih verskih naukih so živali predstavljene kot podrejene človeku, kar dodatno utrjuje sporočilo, da so tu zaradi nas.

Vse to skupaj ni naključje. Je del istega procesa. Proces, v katerem se odtujenosti ne le naučimo, ampak jo vsak dan znova utrjujemo.

ZAKAJ JE VES TA TRUD SPLOH POTREBEN?

Večina ljudi ima rada živali in verjame, da so čuteča bitja, ki jim ne želimo povzročati trpljenja. Prav zato je razkorak med tem, kar čutimo, in tem, kako ravnamo, tako težko vzdrževati.

Ta razkorak v nas ustvarja notranjo napetost. Psihologi ga imenujejo kognitivna disonanca, stanje duševnega nelagodja ali stresa, ki nastane, ko naša dejanja niso v skladu z našimi vrednotami. S takšno napetostjo je težko živeti, vendar jo je ponavadi lažje utišati kot razrešiti. Zato se naučimo ne videti. Ne čutiti. Naučimo se ne spraševati. Ne zato, ker ne bi zmogli, ampak zato, ker bi nas resnica verjetno prisilila, da nekaj spremenimo.

Večina ljudi tega sistema ne podpira zato, ker bi želela povzročati trpljenje živalim. Podpira ga, ker se je v ta sistem rodila in ji je domač. Sprememba zato ni preprosta odločitev. Je proces, v katerem se moramo najprej naučiti videti nekaj, česar dolgo nismo videli, in si dovoliti občutiti, kar smo se naučili potiskati stran.

KO ZID POPUSTI

Ker ta zid ni naraven, naučena odtujenost od živali pogosto odpove, ko človek spozna žival kot posameznika. To se najpogosteje zgodi pri domačih ljubljenskih ali živalih, s katerimi smo več v stiku. V njih vidimo bitje, ki čuti, ima svoj značaj in svoje

potrebe. Vidimo strah, ko se prestrašijo glasnega zvoka. Vidimo radost, ko se igrajo z vrstniki. Vidimo bolečino, ko jih kaj boli ali ko jih ločimo od mladiča.

Takrat postane zelo težko vztrajati v prepričanju, da so živali nekaj manj in da so tukaj zaradi nas. Ta neposreden stik razbija naučeno zgodbo. Empatija, ki smo se jo učili utišati, začne rušiti notranje zidove.

KAKO NAPREJ?

Naša čustvena, moralna in miselna odmaknjenost od živali ni nekaj naravnega. Je naučen način čutenja, razumevanja in bivanja v svetu. Začne se doma, utrjuje v šoli in nadaljuje v družbi. Sistem nas uči, naj ne vidimo, naj ne čutimo, naj ne dvomimo.

A zid se začne krušiti takoj, ko v živali prepoznamo čuteče bitje.

Takrat postane jasno: zid ni tukaj, da bi ščitil nas, ampak sistem.

Sistem namreč nima lastne moči. Ima jo zato, ker mu jo dajemo mi, z izbiro, molkom, nakupi in navadami. In prav zato ga lahko tudi spremenimo.

Šola lahko pri tem postane pomemben motor spremembe. Je eden redkih prostorov, kjer se oblikujejo vrednote celotnih generacij. Če bomo v učilnice vnesli empatičen odnos do živih bitij, ne kot do števil ali virov, temveč kot do čutečih posameznikov, otrokom ne bo več treba utišati dela sebe. Učili se bodo sobivati z živalmi, naravo in ljudmi.

Izbira je na koncu dneva vedno samo naša. Ali bomo ohranjali svet, kakršen je danes, ali bomo gradili svet, v katerem bodo naši otroci in vnuki živeli v sožitju z vsemi bitji in planetom?

LJUDJE, ALI RES NE VIDIMO, KAJ SMO NAREDILI?

*O škodljivosti množične živinoreje in klanja živali
informiramo Slovenijo že skoraj 25 let.*

Avtor: Stanko Valpatič

Resnično težko verjamem, da po skoraj 25 letih informiranja javnosti v Sloveniji o škodljivosti množične živinoreje in ubijanja živali za našo prehrano ljudje še vedno nismo dojeli, kako velika laž in prevara je tradicija živalskega kanibalizma, ki vsem nam povzroča vedno večje težave iz zdravstvenega, okoljskega in moralno-etičnega ali duhovnega vidika. V vseh teh letih smo vedno znova, tudi preko Društva za osvoboditev živali in njihove pravice, z vsebinami brezplačne revije Osvoboditev živali želeli pomagati živalim, naravi in soljudem ter vedno znova pojasnjevali vse tri omenjene vidike in opozarjali na posledice. To želim storiti ponovno in tako podati prispevek k lažjemu in celovitemu razumevanju te problematike, še posebno sedaj, ko je v javnosti zopet veliko govora o predlogu novih prehranskih smernic.

1. ZDRAVSTVENI VIDIK

Če smo iskreni, imamo mnogi izkušnje med prijatelji, sorodniki, starši ali celo sami, z raznimi hudimi boleznimi, ki so vsekakor povezane tudi z našo prehrano, kar bo potrdil vsak iskren zdravnik, ki se vsaj malo drži Hipokratove zaprisege. Bolezni in obolelih ljudi je namreč vedno več. Bi res naraščale, če bi človeštvo živelo pravilno? V živalskih hlevih in farmah postaja vedno bolj neznosno. Milijoni živali so samo še oštevilčeni serijski proizvodi za klavnico. Milijone ton izločkov iz živalskih hlevov vozimo na njive, skupaj s kemičnimi snovmi, umetnimi gnojili

in drugimi strupi, kot so pesticidi in fungicidi. Te strupe preko hrane in vode ljudje dobimo nazaj, pa če to želimo slišati ali ne. Živalim v naravi ne preostane drugega, kot da požirajo te strupe, ker živijo od tega, kar ponujajo polja, travniki in gozdovi. Iz leta v leto vedno bolj obolevajo tudi prostoživeče živali in povzročitelje bolezni, viruse in bakterije, prenašajo nazaj na človeka. Opravljene so bile tudi številne študije, ki jasno in nedvoumno kažejo, da uživanje mesa povzroča bolezni. Spodaj prilagam dve raziskavi starejšega datuma. Novejše raziskave so seveda še boljše.

- Raziskava v okviru EU (European Prospective Investigation Into Cancer and Nutrition – EPIC) je vključevala več kot pol milijona ljudi. Raziskali so povezavo med različnimi vrstami raka in posameznimi živili. Zaradi izredno velikega števila subjektov so rezultati teh študij še toliko bolj pomembni. Raziskava, ki je ugotavljala povezavo med hrano in rakom želodca [1], je našla sledeče povezave: za vsakih 100 g dnevno zaužitega mesa se verjetnost za raka želodca poveča za faktor 3,52. Torej se za vsako povečanje dnevnega vnosa mesa za 100 g možnost za raka poveča za 252 %.

- Na medicinski fakulteti v Harvardu so izvedli raziskavo [8], s katero so želeli ugotoviti povezavo med hrano in rakom prostate. Spremljali so preko 50.000 moških, starih od 40 do 75 let, v časovnem intervalu 4 let. Ugotovili so, da od maščob na raka prostate vpliva le maščoba živalskega izvora (faktor povečanja za 63 %).

2. OKOLJSKI VIDIK

Težko verjamem, da ne opazimo strašansko pospešenega uničevanja in zastrupljanja narave, ki je prav tako zelo povezano z našo prehrano in kmetijstvom, ki sloni na množični živinoreji, kemiji in fitofarmaceutskih sredstvih.

Na primer: že leta 2006 so pri Organizaciji Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) objavili poročilo, iz katerega je bilo razvidno, da bi bilo nujno načrtno zmanjševati živinorejo in ljudi usmerjati k zmanjšanju porabe mesa v prehrani. Henning Steinfeld, vodja oddelka FAO za informacije o živinoreji in politiko živinoreje ter glavni avtor poročila, je povedal: »Živinoreja je eden od največjih povzročiteljev današnjih najpomembnejših okoljskih težav. Za izboljšanje razmer je nujno potrebno ukrepanje.«

Obdelovalnih površin primanjkuje, zato se iščejo nove, največ na račun sekanja gozdov, zlasti v Latinski Ameriki, kjer tropski gozdovi skupaj z oceani uravnavajo klimo na našem planetu. Živinoreja je eden od sektorjev, ki najbolj škodljivo vplivajo na čedalje bolj omejene vodne vire in med drugim prispevajo k onesnaževanju vode in propadanju koralnih grebenov. Glavna onesnaževala so živalski odpadki,

antibiotiki in hormoni, kemikalije, gnojila in pesticidi, ki se uporabljajo za škropljenje pridelkov. To bo ena od največjih težav človeštva, kajti vremenske razmere postajajo nepredvidljive in težke.

3. MORALNO-ETIČNI ALI DUHOVNI VIDIK

Vprašajmo se in razmislimo: ali res lahko ubijamo živali in življenje v drugih oblikah brez posledic? Res brez najmanjšega dvoma verjamemo, da je to pravilno ali, kot pravi del strokovnjakov za prehrano, celo nujno? Ali res nikoli v življenju nismo občutili, da nam živali polepšajo dan, dajejo veselje, želijo biti naši prijatelji, obenem pa si želijo imeti svoje družine ter skupaj živeti do naravne smrti?

Drži, da lahko vsi mirno rečemo, da so nas tako pač učili v šoli, pri verouku ali doma, in temu sledimo, iz generacije v generacijo, iz roda v rod.

Toda pogled v ta svet, tudi v odnose v družbi, nam zelo jasno kaže, da je šlo nekaj hudo narobe - v popolnoma napačno smer. Smo res že tako otopeli, da ne opazimo več, kaj se dogaja okrog nas in kam vse to vodi? Res ne opazimo izmučene narave in zastrupljenih polj ter zraka, ne vidimo, da se naša hraniteljica Zemlja upira pohlepu človeštva in nas

vse težje nosi zaradi naših nepravilnih, pretirano izkoriščevalskih posegov?

Ali ni skrajni čas, da podvomimo v resničnost naučene tradicije in našega učnega programa? Dobro je vedeti, da je osnova šolskega učnega programa v odnosu do soljudi, živali in narave vedno ista in se ne spreminja od samega nastanka prvih duhovniških, cerkvenih šol že pred stoletji. Tudi v različnih državnih ureditvah (npr. v komunizmu) se ta podlaga ni spreminjala, ker je vedno ustrezala vladajoči strukturi. Tako je cerkveno-državni sistem nekoč in danes poskrbel, da se je ljudi iz generacije v generacijo, desetletja in desetletja v šolah učilo in se jih še vedno uči, da so živali na Zemlji za našo korist, za naše potrebe, da je to Božja volja. Nekateri pediatri, na primer, gredo danes še dlje, ko si upajo trditi, da sta meso in druga hrana živalskega izvora nujna v prehrani otrok, celo obvezna. Kakšna laž in prevara, kakšno zavajanje. Lahko rečemo, da ima šolski učni program nalogo, da programira mladega človeka v izkoriščevalski, ubijalski in suženjski odnos do živali ter narave. Žal večina ljudi verjame in sledi temu, kar so nas naučili in programirali v šolah.

Za lažje razumevanje se dotaknimo kratkega pregleda razvoja šolstva na našem ozemlju. Vse do sredi-

ne 18. stoletja je šola veljala za cerkveno ustanovo. Vse do 19. stoletja je bilo torej najpomembnejše izobraževanje duhovnikov, ki so s svojim delom med vsemi sloji najbolj vplivali na splošno ljudsko kulturo. Šele z reformami Marije Terezije in Jožefa II. je država malo bolj posegla na področje šolstva in delno šolski sistem krojila tudi po svojih potrebah. Toda osnova učnega programa je ostala ista, torej le prevzeta od tedanjega cerkvenega šolstva, ki ga imamo, žal, še danes. Zakaj pravim 'žal'? Zato, ker na podlagi 40-letnega raziskovanja vem, da duhovniški, cerkveni nauk in učenje po njunem zgledu vsebuje slab, izkoriščevalski in ubijalski odnos do živali, narave in soljudi. Človeštvo pa je to iz generacije v generacijo, tudi preko šolskega učnega programa, sprejelo kot nekaj resničnega in pravilnega.

Dejstva glede zgoraj zapisanih ubijalskih dejanj vse do danes potrjujejo mnogi raziskovalci in zgodovinarji.

Na primer: znani raziskovalec, zgodovinar in pisatelj Karlheinz Deschner je večji del svojega življenja namenil prav raziskovanju katoliške cerkve. Po več desetletjih je prišel do naslednjega zaključka: »Po intenzivnem raziskovanju zgodovine krščanstva v antiki, srednjem veku in novejšem času, še posebej v 20.

stoletju, ne poznam nobene organizacije na svetu, ki bi se obdržala tako dolgo in neprekinjeno in bi bila tako strahotno obremenjena z zločini, kot je Rimskokatoliška cerkev.« Tudi nekateri katoliški zgodovinarji, ki so dobili dostop do vatikanskih arhivov, so bili presenečeni in šokirani, ko so v še obstoječih spisih brali o popolnoma drugačnem odnosu in učenju Jezusa iz Nazareta do živali in narave, o njegovem miroljubnem in spoštljivem odnosu do celotnega stvarstva, ki ne vsebuje nobenega namernega ubijanja, tudi živali ne, za našo hrano. Vse nas pa pri verouku, pri maši in posledično tudi v šolah učijo popolnoma drugače; to so laži, zaradi katerih že imamo težave. Zemlja, ki je povezana s celotnim življenjem v vseh oblikah, se že upira krutemu človeštvu.

Tudi besede profesorja dr. Hubertusa Minareka povedo veliko o tem, kakšno bi moralo biti resnično izvirno krščanstvo: »Pravo krščanstvo lahko oziroma mora živeti brez mesa, ker tako pridemo do humanosti. Živali so bitja, ki občutijo kot mi in imajo pravico do življenja.«

Navedeno nam je lahko vsem v pomoč, da vsaj podvomimo v resničnost cerkvenega in šolskega nauka tudi v odnosu do živali in narave.

Morda bodo mnogi rekli, da imamo danes vendarle »stroko« visoko izobraženih ljudi v šolstvu, politiki, zdravstvu, cerkvenih krogih in drugje, in da ti ljudje vedo, kaj delajo. Pa je res tako? Zastavimo si vprašanje, od kod in od koga je osnovno znanje za življenje in delo prejel neki strokovnjak ali celotna tako imenovana »stroka«? Ali ni šla vsa ta, danes tako opevana »stroka«, skozi obstoječi šolski učni program, morda tudi verouk, ki uči krut, izkoriščevalski in suženjski odnos do živali in življenja v naravi? Naučeno nato v življenju zagovarjajo naprej, pišejo pravila, smernice in zakone ter morda kot profesorji in učitelji učijo mlajše generacije. Zaradi večletne indoktrinacije v mladosti skozi šolanje večina te »stroke« verjame, da so pomembni in da delajo prav. Nekateri v svoji želji po denarju morda sploh ne opazijo, kakšno strašansko škodo povzročajo živalim, naravi in soljudem s svojim neresničnim in nepravilnim delovanjem.

Je pa tudi res, da nekateri ljudje že v svoji mladosti ali pa kasneje v življenju vseeno podvomijo v šolski in veroučni program ter postanejo iskalci resnice. Nekateri od teh so resnično dragoceni raziskovalci in strokovnjaki, ki delajo na različnih področjih, pomagajo človeštvu in mu odpirajo oči. Zame verodostojno stroko predstavljajo le takšni. A kot vidimo, je takih premalo, večina ljudi sledi naučenemu šolskemu programu.

Vsak človek, ki zagovarja ubijanje in mučenje živali iz katerega koli razloga ali razvija strupeno škropivo za uničevanje življenja ali vojaško orožje in še bi lahko naštevali, se nikakor ne more imenovati strokovnjak ali stroka, tudi če ima pet doktoratov, kajti ideje prejema od nasprotne strani, ki je za uničevanje življenja in ne za njegovo ohranjanje.

Spoštovane bralke, spoštovani bralci, moje pisanje ni namenjeno prepričevanju, da morate kaj spreminiti, čeprav iz izkušenj vem, da bi bilo to dobro. Prvi korak je lahko vsaj želja po razmišljanju o tem in, kot rečeno, podvomiti v naučeno. Omenil sem lastne izkušnje: morda bo komu v pomoč, če omenim, da že približno 40 let ne jem mesa in sedaj, pri starosti 60 let, lahko opravljam vsa kmečka opravila podobno kot pri 30 letih. Lahko igram nogomet, košarko ... Pri zdravniku nisem bil, zaradi kakšne resne bolezni, še nikoli. Zadnjič sem bil pred približno 25 leti, ko sem si po padcu z lestve na beton zlomil nogo. Moje izkušnje so torej diametralno nasprotne od priporočil in navodil tako imenovane samoooklicane stroke, ki pravijo, da brez mesa ne gre.

Javni podatki kažejo, da v Sloveniji letno zbolijo za rakom približno 20.000 ljudi z boleznijo srca in ožilja, da ne omenjamo težav s prebavili, presnovo, vnetji, putiko ... Bolnice so zasedene, zdravila gredo v promet odlično. To jasno kaže tudi podatek s spletne strani NIJZ, da je vsak prebivalec Slovenije v povprečju prejel 10 receptov s predpisanimi zdravili na leto, kar v skupni vrednosti znaša 385 evrov. Torej gre za strašansko velike zneske davkoplačevalskega denarja na leto le za zdravila na recept, kje pa so še operacije, zneski za aparature, pripomočke, plače zdravnikom in ostalemu osebju ... Kot vidimo, gre za milijardne zneske. Ali ni morda po vsem tem upravičeno posumiti, da so naš šolski program, kmetijska in prehranska politika namerno naravnani tako, da smo čim bolj bolni ter tako čim večji uporabniki zdravil in zdravniških uslug? Vsak naj si na to vprašanje odgovori sam, kajti vsi smo svobodni v razmišljanju in smo dobili razum prav zato - za razmišljanje.

Zelo pomembno je tudi vprašanje, kako je pridelana in od kod prihaja naša rastlinska hrana. Vsa hrana, tudi rastlinska, ki je gensko spremenjena ali pridelana s kemijo in fitofarmaceutskimi sredstvi, je namreč škodljiva za naše zdravje. Hrana, posebno sadje in zelenjava, ki se pripelje iz oddaljenih držav ali kontinentov, je še dodatno tretirana s kemijo za obstoj in svež izgled. Nenazadnje vsa ta kemija in fitofarmaceutska sredstva ubijajo življenje v naravi in na

poljih. Nujno bi bilo upoštevati vse, kar sem omenil, in v Sloveniji spodbujati prehod na ekološko kmetovanje, postopoma pomagati kmetijam ob prehodu iz živinorejskih panog na ekološko poljedelstvo, zelenjadarstvo ter sadjarstvo in se ne zanašati na uvoz, četudi bolj poceni rastlinske hrane.

Drži, da brez dobrega in pravilno usmerjenega slovenskega kmeta lahko že v kratkem pridemo do pomanjkanja hrane. Mnogi slovenski kmetje so pridni in delovni ljudje. Težava je v tem, da kmetijska politika ni pravilno in dobro zastavljena. Da je to res, lahko potrdijo vsi, ki delajo na tem področju (zaposleni na Ministrstvu, kmetijski pospeševalci), seveda, če so iskreni. Najboljši pokazatelj je samooskrba v Sloveniji. Številke so dovolj zgovorne. Smo zelo slabo samooskrbni na področju zelenjave, žit, kaš, stročnic in sadja. Le 30-40 % pridelamo pri nas, ostalo vse uvozimo, četudi je, kot že rečeno, slabše kvalitete.

Reference:

- [1] Meat intake and risk of stomach and esophageal adenocarcinoma within the European Prospective Investigation Into Cancer and Nutrition (EPIC), Gonzales CA Et. Al., JNCI Journal of the National Cancer Institute 2006 98 (5): 345-354
- 8] A prospective study of dietary fat and risk of prostate cancer, Giovannucci E, Rimm EB, Colditz GA, Stampfer MJ, Ascherio A, Chute CC, Willett WC, J Natl Cancer Inst. 1993 Oct 6;85 (19): 1538-40

PRISTOPNA IZJAVA

IME, PRIIMEK

NASLOV (ULICA, KRAJ, POŠTA)

DATUM ROJSTVA

TELEFON

E-MAIL NASLOV

IZOBRAZBA

POKLIC

DODATNA ZNANJA

Izjavljam, da želim postati član/članica Društva za osvoboditev živali in njihove pravice ter da sem seznanjen/seznanjena s statutom* društva in da ga bom spoštoval/spoštovala. *Celoten statut si je mogoče prebrati na spletni strani društva.

ČLANARINA ZA LETO 2025 (označi)

- članarina za zaposlene je 25 €,
- članarina za dijake, študente, upokojene in brezposelne je 15 €,

OBVEŠČANJE PO ELEKTRONSKI POŠTI (označi)

- Obveščajte me o akcijah društva, ker želim pri njih sodelovati.
- Informirajte me o akcijah društva in pomembnejšem dogajanju, vendar ne želim aktivno sodelovati.
- Ne želim, da me sproti obveščate o aktualnih dogajanjih, vendar društvo in njegovo dejavnost podpiram.

OPOMBE

Za mladoletnike, mlajše od 15 let, morajo pristopno izjavo podpisati tudi starši (zakoniti zastopnik). S podpisom te izjave dovoljujem obdelavo svojih osebnih podatkov za namene informiranja o delu društva (vabila, akcije, informativno gradivo ...).

DATUM

PODPIS

Izpolnjeno pristopno izjavo pošljite po pošti na naslov:

Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice
Ostrožno pri Ponikvi 26, 3232 Ponikva

Tel.: 03/5763-303, 031 499 756

www.osvoboditevzivali.si
info@osvoboditevzivali.si

Transakcijski račun: SI56 0201 1025 3228 311
V kolikor nakazujete članarino, napišite
namen: ČLANARINA 2026

OSVOBODITEV
ZIVALI

*»Veličino in moralni napredek naroda
je mogoče soditi po tem, kako ravna
s svojimi živalmi.«*

**Mahatma Gandhi (1869–1948),
Nobelov nagrajenec za mir, indijski politik
in zagovornik nenasilnega protesta**

HČERKA MESARJA JE VEGANKA

Avtor: Katerina Vidner Ferkov

Veste, kdo je Taylor Sheridan? Je kultni ustvarjalec najbolj gledanih serij v ZDA, kot je Yellowstone, snema pa tudi druge nadaljevanke: 1923, 1889, Marshals, Landman.

Zvezda Yellowstona je Kevin Costner, ki sedi na konju sredi prelepe Montane, ob osupljivih prizorih narave vsakomur zastane dih ... Črede mustangov, gozd in čiste reke, ki se lesketajo v sončni svetlobi. Oskarjevec Billy Bob Thornton iz serije Landman pa stoji sredi puščavske tapiserije Teksasa in opazuje veličasten sončni zahod.

Vse Sheridanove nadaljevanke imajo poleg estetskih kadrov ameriške pokrajine še jasen namen izobraževanja domače in globalne populacije o »pravem načinu življenja«. Svobodo v serijah Sheridana ponazarja najdražji in najmočnejši avto, po možnosti še lasten helikopter in seveda hlev s kravami in konji. To je pravi prestiž, nekaj, kar so imeli kralji, cesarji in principi, imajo pa tudi novopečeni ameriški bogataši: žlahtne pasme konj, ranč in neskončne posesti. Trajne zaloge mesa. Bogastvo se enači s krvavimi zrezki, ki pridejo na krožnik s komaj ubite živali. To naj bi bilo »zdravo in naravno«.

K posesti občudovanih »junakov serij« spada cel kup oboževalcev in zaposlenih ter seveda večje število lepih deklet. Tisto, kar vse te nadaljevanke prezirajo najbolj od vsega, pa je veganstvo. V glavnega igralca (Costner) se zaljubi veganska aktivistka iz mestnega

okolja, ki jo z vseh strani in na vse možne načine osmešijo, jo prikažejo kot nesposobno in brez stika z naravo in življenjem. Veganstvo je neumno, nenaravno in uničuje »jedro naravnega človeka«. Tistega, ki z lahkoto ubija, strelja in se bogati.

Narava po ameriško so zrezki in nafta. Veliko zrezkov in veliko nafte. Če se sprašujete o čemerkoli izven teh okvirov, ste bebasti, nesposobni in pomehkuženi. Ustreliti morate najmanj tri ljudi in pet krav na dan. Testosteron bo na višku. Tako pravijo ...

Filmska in glasbena industrija sta poligon izobraževanja generacij, tako starejših kot mlajših. Stotine milijone dolarjev se porabi za utrjevanje podobe močnega, sposobnega, bogatega moškega, »ki je vsemu kos«, vse to pa mu omogočajo meso, puške in nafta.

Prav zato gledamo v svet, ki ga pustošijo krvave vojne, izkoriščanje narave in brezobzirno ravnanje z živalmi in ženskami. Vse je namreč le v vlogi »statistov« egomanijakov, ki si lastijo naravo kot poligon za lastno izprijeno domišljijo.

IZKUŠNJE S TERENA

Realnost utegne biti povsem drugačna, ravno otroci staršev, ki so zaslužili bogastvo z ubijanjem živali,

pogosto izberejo svojo življenjsko pot izven okvira staršev, če so slednji le dovolj demokratični.

Mesarjeva hči ve, zakaj je veganka, ker se je nagledala trpljenja živali. Marsikje v Sloveniji, kjer imajo starši živinorejo, se otroci odločajo, da ne bodo jedli mesa, ne zato, ker ne bi spoštovali dela staršev, ampak zato, ker vidijo in čutijo živali – od blizu.

Kmetje marsikje dejansko težko preživijo brez živinoreje in bi potrebovali veliko pomoči, da vzpostavijo drug program samooskrbe, kar ni enostavno. Pridni in požrtvovalni kmetje so najmanj »krivi«, bogati in vsega siti potrošniki, ki se sprehajajo med polnimi policami in lahko izberejo dobesedno karkoli, pa lahko odločajo. Vendar najpogosteje ne razmišljajo in se pustijo »navdihovati« trendom, ki jih plačuje industrija smrti preko glamuroznih serij.

Kdo izobražuje slovenske otroke in mladino na temo trpljenja živali? Če že – so to pogosto iz tujine financirani projekti, ki so sicer usmerjeni pozitivno, »proti kletkam«, v katere so ujete rejne živali, ki z brutalnimi prizori skušajo zdramiti vest potrošnikov. Je zadaj kapital za umetno vzgojeno meso – iz živalskih celic? Kloniranje živali? Ne vemo, a pogosto je res tako. Velike kapitalske akcije s točno določenim in marketinško merjenim izidom.

Veganska nevladna organizacija v Sloveniji je imela veliko akcijo oglaševanja za zaposlitev, oseba, ki jo ocenjujejo za sposobno dela v njihovi organizaciji, je morala obvladati tabele in logične vaje v razpredelnici, nekakšen IQ test.

To spominja na tehnološko dovršenost ubijalskih strojev za živali in ljudi. Očitno še vedno ne razumemo, da je tehnološka paradigma tista, ki uporablja večino emocionalne in kognitivne sposobnosti človeštva. Absolutno obstajajo prednosti tehnologije, kot so lasersko vodene operacije, vendar je takšen pozitiven napredek le osamljen vrh ledene gore, ki tone v morju pretirane porabe energije za umetno inteligenco in dodaten »odklop« od narave in notranje senzitivnosti.

ZA MNOŽICE SO STROJI

Rimski bogataši so obubožanim kmetom in vojakom najprej ponudili krvave gladiatorske igre, »kruha in iger«. Tisoče let kasneje kapitalistične korporacije kujejo neslutene dobičke na račun ljudi, ki pred televizijo zamaknjeno spremljajo umore, klanje, pošasti in se bašejo z visokopredelanimi trupli.

Zdaj pa je Melania Trump »ugotovila«, da je za človeške množice »prihodnost izobraževanja z umetno inteligenco«. Da, človeške duše naj bi vzgajali in izobraževali roboti.

Vse smo sposobni ustvariti in izumiti, ničesar nas ni strah, vsaj tako kaže. Puške in kri, umetna inteligenca in razpredelnice.

Le za čuteče srce ni prostora.

Zato je hrepenenje duše edino vodilo človeške usode k nečemu, kar lahko poimenujemo smisel.

TRGOVINA Z LJUDMI JE REALNOST ŠE DANES

Avtor: Miloš Židanik

Ko so prevajali klinopise, se je pred prevajalci znašel tekst, ki se sliši zelo aktualno – starejši ljudje so se pridušali, kako se je mladina spremenila in da starejših ne spoštujejo več. Če pogledamo nekaj tisoč let nazaj v zgodovino – koliko smo se ljudje dejansko spremenili v vsem tem času? Kot da smo postavljeni v vedno iste vloge, pred podobne naloge in življenjske odločitve. Živali lovimo za hrano vso človeško zgodovino in ravno tako dolgo se ljudje pobijamo med sabo. Vmes pa iščemo užitek. Hrana, alkohol, seks. Užitek starih Grkov in Rimljanov in užitek v Epsteinovih arhivih. V šoli smo se učili o pogubnem hedonizmu starega Rima in gledali proč od zlorab znotraj samostanskih zidov in štirih sten lastnih domov.

Desetletja po ukinitvi suženjstva je trgovina z ljudmi še vedno realnost. Že stari Grki so se ukvarjali s problemom moralnosti in tako je Sokrat pripisal nemoralnost nevednosti. Menil je, da če bomo dali ljudem informacijo, kaj je prav in kaj narobe, bodo ljudje nehali početi to, kar ni prav. Platon je ugotavljal, da ljudje v 90 % sledijo svojim čustvom in ne razumu in da je edina rešitev, da čustva postanejo suženj našega razuma. Tudi Epstein in Trump sta vedela, kaj je prav in kaj narobe. Na drugi strani Zemlje so budistični in taoistični mojstri ugotavljali podobno – da so vojne posledica intenzivnih čustvenih stanj, zato so na področju čustvovanja svetovali zmernost in menjavo intenzivnih čustev za vrline (npr. žalost za hvaležnost, jezo za prijaznost in ustvarjalnost). Na Zahodu govorimo o samokultiviranju, kjer vedenje, kaj je prav in kaj narobe, ni dovolj, sposobnost empatije tudi ne, potrebna je naravnost k spremembi k boljši in drugačni sebi. Ljudje kot človeštvo se torej v nekaj tisoč letih nismo kaj dosti spremenili in zato tudi ni pričakovati revolucije v načinu razmišljanja na polju sprejetih družbenih predstav, kaj je prav in kaj narobe v krajšem časovnem obdobju. Ker samo informacija, da ni prav, da živali mučimo in ubijamo za krvav zrezek na krožniku, ni dovolj.

Morda je najbolj brutalno ogledalo človeštvu nastavila Marina Abramović s svojim performansom v Milanu, Rhythm 0, leta 1974. Pokazala je, da posameznik v primeru, ko mu ni treba prevzeti odgovornosti za svoje odločitve, odpre vrata svoji najtemnejši senci. Ko je za šest ur prevzela odgovornost za dejanja drugih nase, so jo obiskovalci kulturnega dogodka psihično, fizično in spolno zlorabili. Ni dala navodila »zlorabite me«, ampak samo »lahko počnete z mano, karkoli želite, prevzamem polno odgovornost«. In ljudje kot Ti in jaz so prestopili njene meje. In tako jih prestopajo še danes v odnosu z drugimi,

kjer jim ni treba prevzeti odgovornosti. Največ spolnih zlorab je v domači spalnici. Največ prestopanj meja je v odnosu s šibkejšimi, ženskami, otroki, živalmi. Povsod tam, kjer nekdo meni, da je močnejši in misli, da mu/ji za svoje vedenje ne bo treba odgovarjati.

In kako je s tem, da se ljudje dejansko lahko spremenimo in tudi se spreminjamo, človeštvo kot celota pa se ne? To lahko razumem samo skozi prizmo duhovne dimenzije, kjer je Človeštvo na Zemlji kot v osnovni šoli. Posamezni učenci napredujejo skozi razrede in po koncu sprejmejo zaključno spričevalo ter napredujejo v srednjo šolo, ki je na nekem drugem planetu neke druge galaksije. Ostali pa ponavljajo iste razrede vedno znova. Nekateri obtičijo v nekem razredu, drugi gredo v razvoju nazaj. V vsakem primeru pa ostaja Osnovna šola Zemlja enaka za vse: učni načrt je enak že nekaj tisočletij in vsak razred ima za končni izpit isto tematiko. Verjamem, da je odnos do živali v zadnji triletki, skupaj s sočutjem in dajanjem prostora šibkejšim od sebe. Prva triletka je rezervirana za preživetje. Boj, hrana, voda, zatočišče, spanje, seks. Druga triletka je namenjena materializmu, razvijanju moči lastnega jaza, obvladovanju življenjskih zakonitosti in sledenju principu užitka. Tretja je namenjena pomoči drugim. Takšne so tudi naše življenjske naloge skozi različna življenjska obdobja. Otroštvo in odvisnost od drugih v prvem življenjskem obdobju je predvsem potrebno preživeti. Gradnja lastnega gnezda v drugem življenjskem obdobju zahteva močan jaz. In potem v tretjem sledi obdobje dajanja. Mnogi ljudje obstanejo v polju odvisnosti od drugih. Od družinskih članov, od države. Od prejemanja socialne pomoči do vstopa v vojsko, kjer vojaki ne smejo misliti s svojo glavo. Spet mnogi obstanejo v polju (zlo)rabe lastne moči, materializma in hedonizma v drugi triletki oz. v času odrasle dobe. Redki stopijo v polje dajanja. A ti gredo v naslednjem življenju drugam. Na Osnovni šoli Zemlja pa ostanejo tisti, ki se pomembnih lekcij (še) niso naučili.

Hočem povedati, da je v zadnjih letih prišlo do spremembe v marsikaterem posamezniku, le da se celokupno število teh ljudi bistveno ne spreminja, saj gredo po svoji smrti naprej. Tisti, ki se ne spreminjajo, pa ostajajo. In tudi do tega imajo (zaenkrat) še pravico. Morda jih bo v spremembe prisilila Zemlja preko klimatskih sprememb, a malo verjetno. Saj ljudem zaradi odnosa do živali ni treba prevzemati odgovornosti, dokler v parlamentih obstaja diskurz, ali so živali živa čuteča bitja ali pa preprosto stvari, ki jih človek poseduje.

Na koncu pridemo vedno do istega. Spremenimo lahko samo sebe. In resnično odgovorni smo samo za lastne odločitve, lastne miselne in moralno-etične vzorce. To pa je tudi vse, kar bomo nesli na drugo stran.

UČILNICA BREZ STEN

Autor: Zoran Šteinbauer

Vsakdo v življenju vstopa v različne učilnice. V mnogih za katedrom sedijo učitelji, ki podajajo aktualno znanje in trenutno resnico, nekateri pa celo večno modrost. Kar pomnim, je moja najljubša učilnica narava. Ne piše s kredo, ne podcenjuje svojih učencev. Njene nevsiljive knjige vseobsegajoče modrosti so lastnina vseh. Koliko se bomo naučili iz njih, je odvisno od nas.

V vrvežu človeškega hitenja se lahko počutim osamljenega, v naravi nikoli. Narava ni prostor, kamor odidemo, je nekaj, kar smo.

V tem marčevskem jutru narava poje skozi milijon grl. Ptičji ščebet tke ubrano hvalnico novemu dnevu. Pradedek Sonce je z nasmehom odšel na svoj obhod – in svet se je tiho prebudil za njim. V forzicijah se je zanetil ogenj, ki zdaj plapolata kot prvomajski kresovi. Pod lubjem klokotajo potoki življenjskih sokov. Slišiš jih lahko z notranjim sluhom.

Oj, drevesa, pokončni spomeniki življenjske neupogljivosti. Naj bo burja ali brezvetrje, njihov značaj se nikoli ne splaši. Srečujem jih podobno kot ljudi: s

V gozdu tisočerih zgodbi, daleč stran od vrveža velikih mest, se je že od nekdaj razprostiral čaroben svet – svetel, skrivnosten in poln življenja.

«Tudi jaz sem bila za ljudi grda in blafna,» je potegovala krasotca Blarka.

spoštovanjem; sicer smo pa v vrtu življenja vsi bratje in sestre.

Spomladanska infuzija matere Zemlje prebujaja veselje nad bivanjem tudi v najbolj zaspanem semenu. Z novim zajtrkom svetlobe se bo kmalu zgodila eksplozija rasti in čudežev: kipeče brstje, prvinke vonjave, morje zelenila vseh odtenkov, cvetovi najrazličnejših barv in oblik, ki ganejo srce. V vsakem kotičku vrta, parka, travnika in gozda so najlepši kraji sveta.

To je vnovična lekcija o tem, da se življenja ne da zaustaviti in izbrisati: kar je ustvarjeno, je ustvarjeno za večnost in popolnost.

Tudi v nas, ljudeh, tečejo isti evolucijski tokovi, ki želijo prinesiti zrelost in sadove, a jih prepogosto zadušimo z neljubečimi mislimi in dejanji. V svoji notranjosti smo čez lastno vest zalepili debele obliže in utišali njen glas. Etičnosti se največkrat spomnimo le med prijatelji, kajti svet zunaj družine je za nas neživ – tako kot pogosto ne zaznamo življenjskega diha v kamenju.

Občudujem posameznike, ki se v naravo odpravijo z vrečko za smeti. Po svoje je presenetljivo, da odpadki ležijo prav povsod. Če bomo s tal, ki so zemljina postelja, pobrali vsaj nekaj odpadkov in odvrženih plasten, bomo naredili pomembne prve korake.

Napredek dosežemo le s potrpežljivostjo in sodelovanjem.

Iz teh občutij in razmislekov je nastala pravljica za vse starosti Kako so se zgodbe vrstile v gozd. V gozdu tisočerih zgodb, kjer vsako drevo pripoveduje o zakonitostih, lepota in pestrosti narave, se razprostira čaroben svet. Živali se imajo rade in si nesebično pomagajo. Vsako bitje, od cvetlice do štirih vetrov neba, je enakovreden del na verižici vesoljnega bratstva. Toda gozd se je začel spreminjati; drevesa so drugo za drugim obmolnila, zato so se živali odločile poiskati rešitev. Gospodar neba jim je pojasnil, da narave ne ogrožajo le smeti in nevarne snovi, ki jih ljudje spuščajo v naravo, ampak še nekaj drugega ...

Tako kot vse knjige si tudi moja želi, da bi ljudje prebrali njeno sporočilo. Če jo bo kdo želel kupiti pri meni (zoran.steinbauer@siol.net), bo s tem pomagal naravi. Razen stroškov za poštnino bo preostali znesek enakomerno namenjen Društvu za osvoboditev živali in njihove pravice, Društvu za dobrobit živali AniMa in Nevladni okoljevarstveni organizaciji ROVO.

Dokler se ne bomo zavedali vsega, kar naravi krati moč, ji ne moremo povsem pomagati. Morda nikoli ne preneha govoriti – le mi smo tisti, ki se moramo znova naučiti poslušati. Ko bomo znova slišali gozd, bomo morda prvič zares slišali tudi sebe.

INTERVJU - Mojca Furlan:

»BLAŽENA SEM, ČE SI ŽELI OTROK POBOŽATI ŽABO ALI KO POBOŽA DREVO«

– navdihujoč pogovor s sočutno aktivistko in borko za živali

Besedilo: Karin Elena Sánchez

Fotografije: Peter Košenina, Mojca Furlan – osebni arhiv

Mojca Furlan iz Medvod je moja prijateljica že deset let. Močna, sočutna, neizprosna, odločna, neposredna, brez dlake na jeziku, govori tisto, kar misli in dela tisto, kar govori. Ne samo, da veliko piše in ozavešča o tem, da so živali čuteča bitja in kako sočutno ravnati z njimi; piše o naravi in tistih živalih, ki jih večina prezre: deževnikov, žuželkah. Mojca pobira žabice, preden klavrno končajo pod avtomobili, in s svojimi prostovoljkami, srčnimi sodelavkami, vsak dan nahrani 250 muck. Pogovarjali sva se na februarški ponedeljek v moji dnevni sobi, potem ko sva družno poskrbeli za pet muck moje sosede. In se ob tem družili celih štirinajst dni.

Mojca, si organizatorica izobraževalnih stojnic in soorganizatorica brezplačnih taborov za otroke z vsebinami varovanja živali, narave in recikliranja. Zakaj potrebujemo take tabore? Šolski učni programi ne predvidevajo teh vsebin ali jih je premalo?

Šolski učni program v priporočilih za učitelje predpisuje, predlaga ali celo obvezuje, da vsako učno vsebino predstavijo tudi iz smeri trajnosti v povezavi z varovanjem okolja. Vendar pa učitelji v tej smeri niso ali pa so zelo slabo izobraženi. Zato študentke, ki prihajajo k nam na prakso, z največjim veseljem sprašujem, kaj so se o trajnosti naučile in pri katerem predmetu. Žal se ni nič spremenilo še od časov mojega študija na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Tako »stari«, še moji profesorji, kot tudi novi teh vsebin ne učijo, niti v Ljubljani niti v Mariboru, še največ teh vsebin imajo na Pedagoški fakulteti v Kopru. Sicer pa, žal, pedagoški kader na področju trajnosti ni dovolj izobražen.

MOJCA FURLAN je že več kot 40 let predana razredna učiteljica na OŠ Trnovo ter od leta 2015 ustanoviteljica in predsednica Društva za varovanje okolja in pomoč živalim v stiski REKS in MILA, poimenovanem po prvih živalih, ki jima je Mojca spremenila življenje na bolje. Njeno delo presega učilnico – otroke uči spoštovanja do narave, živali in življenja samega. Skozi pouk, ki ga pogosto preseli v naravo, gradi razumevanje, da so živali čuteča bitja in da je skrb za okolje odgovornost vseh nas.

Trajnostnemu razvoju ostaja zvesta vse življenje. Kot avtorica prvega slovenskega učbenika s tega področja Prvi koraki v ekologijo, izvajalka izobraževanj in nosilka mednarodnega programa Health Promoting Schools, je soustvarjala pomembne premike na področju vzgoje za trajnost. Svoja razmišljanja že vrsto let deli v kolumnah mesečnika Sotočja ter člankih o naravoslovju in zaščiti narave v revijah Moj planet, Ciciban in Pogled, redno nagovarja tudi učiteljsko skupnost z rubriko Eko budilka v okviru UČIMte, FB skupine za učitelje in učiteljice ter piše kolumne za spletni portal Pes, moj prijatelj.

Njeno srce pripada živalim. Kot prostovoljka in aktivistka vodi številne pobude za njihovo zaščito, dobrodelne projekte in izobraževanja za otroke. Je koordinatorka akcije sterilizacije in kastracije. S svojim delom vztrajno spreminja svet – v smeri več sočutja, odgovornosti in spoštovanja do vseh živih bitij.

Za svoje predano delo je prejela več priznanj, med njimi nagrado Mestne občine Ljubljana (2013), priznanje Ministrstva za delo, nagrado Naša žena ter plaketo Jakoba Aljaža za prizadevanja na področju trajnostnega razvoja in večletno prostovoljstvo na področju varovanja okolja in živali (2022).

Katere vsebine o živalih, okolju, naravi bi ti vključila v šolske programe?

Potrebno je izhajati iz osnove, torej najprej spoznavni del: kaj onesnažuje vodo; oceani so polni plastike – to je kot črka A. V zraku je veliko delcev PM10, to so trdni delci v zraku, ki so mešanica prahu, saj, dima in drugih drobnih delcev, ki lebdi v ozračju. Zaradi svoje majhnosti lahko prodrejo globoko v pljuča človeka in živali in predstavljajo tveganje za zdravje. Tega učitelji v večini otrokom ne povedo.

A to ni dovolj – v učne programe je treba vključiti tudi čustveni vidik. Otroka nekaj naučimo o vodi, a potem ga je treba narediti subtilnega; ga naučiti, da vodo spoštuje, občuduje, da jo ima rad, jo vzljubi. Ni dovolj, da ve, da je voda v tekočem stanju in katere vrste vode imamo, pač pa da razvije odnos, naklonjenost do vode, zraka, gozda, psa ali lisice.

Na čustva otrok je treba nujno vplivati, da v njih vzbudimo močno motivacijo, da pride do akcijskega momenta, do proaktivnosti: da naredijo nekaj dobrega za živali, ekosistem, habitat, zrak ... To so vsebine, ki so zelo zanemarjene. To bi bila šola za življenje. Naš svet bi morali ceniti, spoštovati, ga obravnavati kot izjemen dar, kot dragocenost, ne pa kot nekaj samo po sebi umevnega ali nekaj, na kar lahko pljuvamo. O tem na žalost v šoli ne učimo. Če že, minimalno, mnogo premalo. V šoli se uči, kako je sestavljena voda in kako se živali razmnožujejo, ne pa o tem, kako z njimi ravnati in da so čuteča bitja; da se moramo zavedati, da smo del narave; da je treba naravo pustiti zanamcem, da nam je podarjena in da jo je treba čuvati. Sama kot učiteljica vse te vsebine v poučevanje vključujem z lahkoto, to je del mene in ni dneva, da o tem ne bi govorila. Učitelji se premalo zavedajo, kako pomembne so te teme za našo prihodnost in tudi sedanost. Naša družba vidi kot bolj pomembne ocene, točke in zato je tudi večina izobraževanj za učitelje na temo, kako na novo izobraževati, kako sestavljati kontrolne naloge, kako bomo ocenjevali. Izobraževanje učiteljev žal

ne gre v smeri, da bi dojali, da bi morali v šoli učiti za življenje: da bi otroke naučili kuhati, vrtnariti, spoštovati drug drugega, se podpirati in sodelovati, ne pa tekmovati. Pa da ne bi bilo strahu, da bo sosed dobro pisal, ker mu bo otrok posodil zapestke. Potem pa so tu še starši, ki želijo imeti super otroke. Namesto da bi se z njimi ukvarjali, šli z njimi v naravo in jih naučili odgovornega ravnanja v naravi; ne brcati, vpiti, voziti kolo, pač pa, kako biti v gozdu, kako opazovati živalice ... V gozdu je pomembno, da si tiho, da hodiš po označenih poteh, da ne pohodiš gobe in podrasti. Naloga staršev je, da otroke naučijo spoštovanja do narave, kako se ravna z domačo živaljo. A raje jih peljejo na angleščino, francoščino, na sto športov, v ospredju je storilnostni vidik. Manjkajo povezanost in spoštovanje narave ter razumevanje, da moramo znati ravnati z njo, ne pa da smo brezbrizni in nam je popolnoma vseeno, ali vržemo na tla plastenko, vrečko od čipsa ali palčko od lučke. Otroke je treba učiti, da plastika kvarno vpliva na ljudi, kaj šele na živali, ki lahko poginejo v hudih mukah in od lakote, ker imajo trebušček poln plastike. Ko pa jaz pokažem videospote, v katerih živali trpijo, ker so pojedle plastiko, sem hitro klicana na zagovor: kako lahko otrokom kažem taka grozodejstva!

ŠE NEKAJ DEJSTEV O VODI:

Na področjih z intenzivnim konvencionalnim kmetijstvom kmetje z gnojem na polja in travnike zlivajo velike količine strupov (pesticide, herbicide, fungicide). S tem pridejo škodljive snovi v površinske vode in podtalnico ter v našo pitno vodo.

Še slabše je na področjih z intenzivno živinorejo, kjer so zaradi velike količine gnoja in gnojnice polja onesnažena z nitrati, ki prehajajo tudi v pitno vodo. Bakterije lahko nitrat spremenijo v nitrit, iz katerega lahko nastanejo rakotvorni nitrozamini. Voda, ki vsebuje nitrate, je škodljiva za ljudi, za dojenčke pa je lahko smrtno nevarna. Predvsem zaradi omenjenega se je kakovost pitne vode drastično poslabšala.

To, o čemer se pogovarjava, je trajnostni razvoj, citiram: »Trajnostni razvoj je način družbenega napredka, ki zadovoljuje trenutne potrebe po virih in razvoju, ne da bi pri tem ogrožal sposobnost prihodnjih generacij, da zadostijo svojim lastnim potrebam.« Tako je zapisano, kako pa to poteka v praksi, kako temu sledijo šole, učni programi?

V Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS, v slovenskih učnih načrtih je v priporočilih za učitelje vedno napisano, da naj učitelj vsako učno snov predstavi tudi z vidika trajnostnega razvoja. Učitelji

bi morali to področje odlično poznati. V 90. letih so bile te vsebine vključene v programe za profesionalni razvoj učiteljev, sedaj pa je vse skupaj zamrlo. Obstaja še nekaj skupin, ki delajo na tem, npr. program Ekošola (prve eko šole so nastale leta 1996), ki kot način življenja poudarja trajnostni razvoj. Če eko šola izpolni vse pogoje, kot jih program veleva, pridobi eko zastavo in to pomeni, da so v vse razrede vključene eko vsebine. Te šole so gotovo naprednejše, kar se tiče vsebin trajnostnega razvoja.

EKO ŠOLE V SLOVENIJI: v šolskem letu 2024/25 je bilo v program vključenih 757 vzgojnih in izobraževalnih ustanov (skoraj 39 % vseh šol in vrtcev), 135.000 slovenskih otrok in šolarjev ter 8.600 vzgojiteljev in učiteljev.

Učitelji premalo poznajo dejstva o izumiranju rastlinskih in živalskih vrst, o njihovih potrebah ...

Premalo se govori o zmanjševanju biodiverzitete, tega se sploh ne predstavlja kot dejstvo. Pred našimi očmi izumirajo rastlinske in živalske vrste. V Sloveniji se nihče ne ukvarja s tem, kako poplavna obnova – betoniranja, novogradnje, ograje – vpliva na živali, če gremo bolj na lokalno raven. Vodotoki so pozidani, ljudje pa ne razumejo povezave med vodnimi ekosistemi za ljudi, živali in rastline. V protipoplavni obnovi se ukvarjamo samo z ohranjanjem in nadomestitvijo bivališč za ljudi. Nimamo pred očmi celote, ker je narava trenutno še zastoj. Ljudem pa je danes avto vreden več kot travnik, kaj šele, če primerjamo avto in domačo žival. Človek bolje skrbi za avto kot za domačo žival: avto je vedno očiščen, na varnem, servisiran, pozimi na toplem, pod streho. Za živali pa v 50 % primerih to ne velja. One so pa lahko pozimi na mrzlem. Pločevina je vredna več kot živo bitje – sprašujem se, kakšne vrednote so to?! In potem, ko se zapremo v ta lep, velik avto, se peljemo po cesti, povozimo žival in ni nam mar, da v trpljenju čaka na smrt.

Spomnim se poškodovane lisice v Volčjem potoku. Nekaj dni je hirala, ljudje so hodili mimo; ko smo to končno izvedeli in neke lepe nedelje odšli tja, je bila lisica že mrtva. Ljudje so jo videli, a so šli mimo. Ljudje vedno pričakujejo, da bo nekdo drug kaj naredil. Tega ni, ni drugega. Ta drugi si ti. Kdaj, če ne zdaj, ukrepaj zdaj.

Kaj pa trpljenje rejnih živali v šolskih učbenikih?

Rejnih živali in živali, ki jih uporabljajo v poskusih, v šolskih učbenikih ni. Če kot učitelj načneš to temo, si takoj klican na zagovor. Tega ni – tega oči ne vidiš, ušesa ne slišijo, to ne obstaja. Nekateri učiteljske

znajo otroke naučiti, iz katerega dela živali izhajajo določene vrste zrezki. Če jaz kot učiteljica začnem v razredu razlagati o trpljenju živali, se hitro najde kakšen nezadovoljen starš, ki se pritožuje, da malemu sončku razlagam preveč grozljive reči, tako da ga tlači mora in noče jesti mesa.

Zadnja leta je veliko aktualnega objavljanja o tem, v kakšnih razmerah živijo rejne živali: pujski, kokoši, krave, in kako trpijo. Nedavno je potekala huda borba, da se bo majhne pujske kastriralo v anesteziji, a zaradi pritiska na vlado bodo to počeli kar kmetje sami. Opravili bodo tečaj in postali kar veterinarski tehniki.

Zgrožena sem, da je bil dan veto na kastriranje pujskov, da kokoši ne hodijo ena po drugi, da so v kletki velikosti lista papirja A4. Da sploh kdo pomisli na kaj takega v smislu: te živali so se rodile, da se jih pač poje! To je primitivizem, ne samo pomanjkanje čustvene inteligence.

Zdi se, da šole načrtno programirajo otroke, da so živali tu zato, da služijo človeku, in da imamo domače živali ter tiste druge, ki jih načrtno gojimo, da se znajdejo na našem krožniku. In da s tem ni nič narobe. Kužke, mucke božamo, crkljamo, pujske, kravice, kokoške in piščančke pa načrtno v grozljivih življenjskih okoliščinah gojimo za lastno prehrano in jih na koncu neusmiljeno ubijemo. Ob tem živalim, tem angelskim bitjem, ki prav tako čutijo, ljubijo, žalujejo in odgovorno skrbijo za svoj zarod, povzročamo trpljenje. Zdi se, da je družbeno popolnoma sprejemljivo, da živali gojimo za človekovo dobrobit. Kje je izvor vse te napačne vzgoje, načel, ki jih čuteči ljubitelji živali ne priznavamo?

V štiridesetih letih nisem zaznala nikogar, ki bi učil o rejnih živalih. Ko se v šoli v 2. in 3. razredu učimo o kmetiji, naštejemo živali, ki živijo na kmetiji. Predstavimo jih tako, kot da je vse idealno: kure se cel božji dan sprehajajo, nobena lisica ne pride, zvečer gredo spat, pujski so vsi srečni, konji in krave živijo kot v pravljici. Prodajamo neresnično zgodbo in nikdar ne rečemo: pujsi so namenjeni vzreji za hrano ... Tudi letni časi so premalo izpostavljeni. Včasih smo se učili o letnih časih in smo takrat kaj povedali o živalih in njihovih potrebah.

Če bi bilo po moje, bi učne načrte spremenili že včeraj in bi povedali resnico. In če bi rekli, da bomo pujsa zaklali, 50 % otrok tega mesa ne bi niti povohalo, kaj šele pojedlo. Če bi otroci vedeli, kako pride zrezek na mizo, tega zrezka ne bi pojedli. Otroci so še dovolj sočutni, znajo se vživeti v druga bitja, niso otopeli. A kar je še huje – ta isti pujs s šolskih miz

leti v smeti. Veliko otrok ne poje svojega obroka, a v šolah moramo ponuditi meso, ker starši plačajo. Danes je vodilo, da raje vržemo v smeti kot podarimo, saj se sicer zatakne pri HAACP-u (Standard kakovosti živil). Če povzamem: živali gojimo za hrano v grozljivih okoliščinah, da trpijo, nato jih ubijemo, damo na krožnik in nato zavržemo. Vsako leto v Sloveniji zavržemo povprečno 80 kilogramov hrane na prebivalca. In zakaj o tem ne govorimo? Ker tega ni prijetno slišati, ker trka na vest. To niso vsečne teme, to so stvari, ki bolijo.

Ti si človek besed, intenzivno pišeš, in človek dejanj. Kaj lahko storimo proti temu, da se delamo, da živali ne trpijo, da to ignoriramo? Kaj lahko naredi slehernik?

Jaz to že počnem, na mojih delavnicah udeleženci izvedo resnico o trpljenju živali. Ptčki umirajo zaradi pokanja, ježi zato, ker zastrupljajo polže. Podgane zelo trpijo, ko pojedjo strupe, golobi se natikajo na špice, ki jih nastavlja človek ... Golobi so domače živali, ki so odvisne od človeka, mi pa grdo ravnamo z njimi.

Večkrat me označijo za ekstremistko, a ko ljudje kaj preberejo, rečejo: »A tole je napisala, saj nekaj zna napisati, saj ni čisto zmešana, kot izgleda na prvi pogled – ko pobira žabe po cestah.« »Ja, ta pa res nima življenja, ko se toliko z živalmi ukvarja.« To ne drži – jaz kot Mojca imam ogromno hobijev, želja, ogromno stvari, ki bi jih rada počela: od risanja do vrtnarjenja, a vsega tega ne počnem, zato da lahko svoj čas namenim živalim, tistim bitjem, ki si sama ne morejo pomagati in ki me nujno potrebujejo. Tudi jaz znam zelo uživati; nisem nobena ekstremistka – najraje bi zvečer doma na toplem gledala televizijo in se čudila, kako da zunaj vozijo po žabah. Ampak grem raje v dež, ker mi je zelo mar.

Še ena zelo pomembna informacija, ki ne pride v javnost: najrazličnejši izjemni misleci, znanstveniki, umetniki, pisatelji, kot so Sokrat, Platon, Pitagora, Leonardo da Vinci, Darwin, Tolstoj, Newton, Einstein so bili vegetarijanci. Bili so tenkočutni in sočutni do živali, njihovi veliki prijatelji, enako tudi Jezus. A to se skriva.

Kaj vse ti počneš kot učiteljica, da bi najmlajše naučila sočutnega, odgovornega odnosa do živali, narave ne glede na učne programe?

Učitelji smo povabljeni k lastni proaktivnosti in svoji kreativnosti, tretjina učnih ur je rezerviranih, da v poučevanje vključujemo aktualne vsebine, ki se nam zdijo pomembne. Tisto, v kar verjameš, boš najbolje predstavil. In otroci ti bodo verjeli, ker bodo tudi čustveno nagovorjeni. Zame to sploh ni trud. Trudim se, ko naletim na ovire. Kot na primer leta 1990, ko sem se odločila, da izdam učbenik Prvi koraki v ekologijo, ki je izšel pri založbi Rokus. Takrat so name skočili biologi – žalili so me, češ da nimam znanja, da sem premlada in poleg tega še razredna učiteljica, a jaz sem našla podporo pri dr. Dušanu Plutu in odprla pot tej pomembni tematiki v osnovni šoli. Kasneje sem imela 200 seminarjev za učitelje in seminarje za ravnatelje. Dr. Plutu sem zelo hvaležna, bil je eden od mojih angelov varuhov, ki so mi pomagali, da sem šla na to pot. Marsikdo bi me zatrl pa še obglavil. Zato sama vedno podprem kogarkoli, ki začne s kakšnimi inovacijami izven utirjenega.

Sočutje, odgovoren odnos do živali, rastlin, do narave nasploh se začne doma. Tudi ti si mama zdaj že odraslega sina. Kako in kaj si ga v zvezi s tem učila?

Z mano je hodil povsod. Ko je bil enoleten pobček, sva šla opazovat zvončke ob Savi, to je bil najin kraj in tako je še danes. Oboževal je pajke in tudi jaz sem se navdušila nad njimi. Vsak vikend sva bila v živalskem vrtu – takrat še nisva govorila o tem, da je živalski vrt neke vrste ujetništvo. Živali sva gledala z občudovanjem in spoštovanjem. Kasneje je z menoj hodil na taborne in sobote preživljal z mojimi učenci v Prirodoslovnem muzeju.

Povedala si mi, da si v svoji zgodbi ozaveščanja drugih imela izjemno srečo, da so te pri tem odprli močni, vplivni in srčni ljudje na položajih ...

Ja, ob njih sem imela občutek varnosti. To so Viljenka Jalovec, profesorica razrednega pouka, moja mentorica, h kateri sem v času študija hodila na praktične vaje in me je priporočila za prvo službo; Teja Valenčič, moja prva ravnateljica na Osnovni šoli Trnovo; dr. Dušan Plut; ddr. Marica Barica Požarnik, profesorica psihologije in pedagogike; Nejc Smole, župan Medvod. Ko sem prvič prišla k njemu, je na vse moje predloge rekel JA. Ti ljudje so verjeli vame in mi odprli določena vrata, da lahko živim svoje poslanstvo, ker pri

meni ni ločnice med osebnim in profesionalnim življenjem.

Moj največji podpornik pa je sin Žan. Ponosen je name in mi ne zameri, kadar ni nedeljskega kosila. Vesel je, da sem na terenu rešila mucka ali pa ježa odpeljala na veterino.

Kot učiteljica prihajaš tudi v stik s starši – je tudi njih mogoče še česa naučiti? Se starši otrok, ki jih ti vzgajaš, naučijo kaj v zvezi s skrbjo za živali in okolje?

Ja, otroci lahko veliko naučijo svoje starše o tem, kako ravnati z živalmi. Jaz v ta namen organiziram delavnice za otroke, kamor povabim tudi starše. A današnji tempo je neusmiljen; otroci imajo ob sobotah tekme, starši so dopoldne v službah in zelo težko jih je privabiti na delavnice. Tako na starše vplivam posredno, preko otrok. Vendar je pomembno, da starši poslušajo, da so prisotni. Družba bi morala veliko več dati na to, kaj je kvalitetno življenje. Kvalitetno življenje ni to, da svojega otroka izpiliš na nekem področju: pri angleščini, kotalkanju, gimnastiki, verouku. Tak otrok nima časa za normalno življenje – za prosti čas, da si sam s seboj, da si z družino. V miru, brez načrtov, brez strukture. Skorajda že za prosti čas pišemo priprave.

Moralo bi biti več spontanosti. Sama sem tudi zelo proti vodeni igri – igra mora biti sproščena in ne vodena, otroci bi morali imeti čas zanjo. Pa da jim je kdaj dolgčas. Narava je zadnja v vrsti za vsemi drugimi aktivnostmi, za športom, kulturo, glasbo, plesom. Vsak otrok mora igrati en inštrument, to je dvakrat tedensko, nato pa še dvakrat tedensko telovadba in še jezik. Vsi smo blaženi, če otrok zna violino pa nemščino pa morda še japonsko. Jaz pa sem blažena, če si želi otrok pobožati žabo ali drevo.

Kaj pa tvoj vpliv na odrasle?

Ne družim se veliko z odraslimi, več se družim z otroki in živalmi, z njimi vsak dan preživim veliko ur na terenu, ostalo pa z otroki v šoli. Najraje grem sama na kavo, potrebujem mir, da preberem tisto, kar hočem. Toliko ur dnevno sem aktivna, da sem slab družabnik. Sicer pa hodim tja, kjer je kaj narobe – kjer so živali v stiski in so odvisne od ljudi. Tako sem vedno na strani, ki ni prijetna.

Vem, da si kot velika ljubiteljica in zagovornica živali tudi zagovornica posvajanja živali iz zavetišč oz. brezdomnih živali. Ni lepšega kot živalci, ki je iz takšnih ali drugačnih razlogov ostala brez doma

ali ga morda sploh nikoli ni imela, najti ljubečega skrbnika oz. ljubeč, varen dom.

Problem je v tem, da ni več varnih domov, Slovenija nima več kapacitet. V teh časih je težko najti odgovoren, varen, sočuten dom za živali. Da ljudje vedo, da imajo žival in ne plišaste igrače, in da se zavedajo, da bodo z njo v dobrem in slabem petnajst do dvajset let. Takih ljudi je vedno manj. Starejši ljudje umre-

jo, njihove živali so bile enkrat na varnem, zdaj pa lastnikov ni več. In ni enostavno kar reči: podedoval si hišo, zdaj pa podeduješ še žival. S hišo ni težko ravnati, z živaljo pa je. Treba jo je čutiti.

Ne zamerim tistim, ki živali nočejo vzeti ali ne vedo, kako najti dobrega lastnika. Tudi jaz se zmotim, ko skušam najti odgovorne lastnike. Ni enostavno kar naložiti dedičem, naj to uredijo. Ljudje imajo figo v žepu: obljubijo varnost, nato pa rečejo: saj je samo maček, ima devet življenj. Ali pa: saj je samo pes, saj je vseeno, če cel dan na pleničko lula, jaz nimam časa, ker imam še tri krožke. Zato mene grajajo, ko preverjam potencialne lastnike: Ali imate otroke, koliko so stari? Otroci lahko poškodujejo živali in tudi obratno. Jo vlečejo, se hitro gibajo, kričijo, jo strašijo. Koliko kuncem so polomili hrbtenice in koliko se jih je sprehajalo ob Sori, pa so jim živali pobegnile! Za žival je treba imeti tudi čas in občutek – če nimaš občutka za žival, je bolje, da je nimaš. Če boš le hodil na potovanja, vozil otroke na krožke ...

Ko damo živali v hotele, verjamemo, da jim je tam lepo. A če bi vprašali žival, bi verjetno rekla ne. Mi pogrešamo žival, ko nismo skupaj z njo, in tudi ona nas pogreša.

Težko je dobiti varne domove za živali, ker je živali vedno več, poleg tega pa kastracija in sterilizacija nista obvezni. Zelo nemoralno je, da se živali razmnožuje. Menim, da bi problematiko zavrženih živali morale reševati lokalne skupnosti in ne državne institucije. Lokalci lahko na več načinov vplivamo na ljudi glede tega, kako razmnožujejo živali in ravnajo z njimi.

Kako optimistična si glede prihodnjih družbenih sprememb, v smeri veganstva, trajnostnega razvoja v praksi? Kaj je še treba spremeniti?

Izobraževanje in vzgoja otrok sta pri tem ključna. Pa ne samo to: posamezniki, ki to, o čemer sva se pogovarjali, živijo, morajo to tudi javno pokazati in povedati. Povejmo na glas, da mučenje in ubijanje rejnih živali ni sprejemljivo.

Kaj lahko vsak dan storimo navadni ljudje, ki nam je mar za prihodnje generacije, za naravo, rastline, živali?

Vsaka naša izbira ima svojo posledico: če vidiš poškodovano žival, se boš ustavil ali boš peljal naprej? Ko vidiš žabo, jo boš povozil ali boš zmanjšal hitrost? Ko greš v gozd, ga boš občudoval in objel drevo, ali boš vpil in brcal naokrog ter pustil otroka, da se goni po gozdu, pes pa pomori nekaj živali, da se bo rekreiral? Greš v trgovino vsake tri dni ali je dovolj enkrat tedensko? Boš prinesel vrečko s seboj in recikliral, hodil na izmenjevalnice oblačil ali stvari za ponovno uporabo? Boš zmanjševal odpadke ali jih samo vozil na deponijo? Ni ključ v ločevanju, pač pa v zmanjševanju. Toliko možnosti imamo.

Pomembno je, da smo hvaležni: vsak dan smo lahko hvaležni za vsaj deset stvari.

Nehajte jamrati, kritizirati, obupovati. Začnite biti hvaležni, videti dobra dela. Začnimo pri sebi: drugi vojno povzročajo, a ti pa petarde mečeš? Lovci pa lačne srne preganjajo? Je to v redu? Vsak posameznik ima veliko možnosti in odgovornosti, da naredi kaj dobrega. Majhne spremembe slehernikov vsak dan so ključne. Da se končno obrne trend nergačev, grobijanov, hujskačev, lažnivcev v dobro za vsa živa bitja.

Ali kot je rekel Mahatma Gandhi: »Bodi sam sprememba, ki jo želiš videti v svetu.« Tako lahko tudi mi, sleherniki, vsak dan z malimi dejanji prispevamo k boljšemu svetu za vsa živa bitja. Pravi čas je zdaj in pravi ljudje smo mi.

Legenda fotografij:

1. Mojca Furlan in mucek Belko, avtor fotografije: Peter Košenina
2. Mačja hiška, avtorica fotografije: Mojca Furlan, osebni arhiv
3. Ježki, avtor fotografije: Peter Košenina
4. Plakat Sem odgovoren lastnik živali, avtorica fotografije: Mojca Furlan, osebni arhiv

Se nadaljuje v naslednji številki

Sredi narave raste čemaž, ki ga za vas predelamo v aromatičen pesto.

VEGANSKO

V biodobro čemaževi zeliščni omaki z mandlji ali brez so vse blagodejne lastnosti čemaža zajete v enkratno mešanico olja, kamene soli in svežih listov čemaža polnih naravnih arom, ki ji dajejo enkratno, nepozaben okus.

Biodobro ekološka kmetija, Jože Lipej, 031 876 803, www.biodobro.eu, biodobro@gmail.com

AJDA, HRANA ČEBELAM IN LJUDEM, KORISTNA TUDI ZA RODOVITNOST TAL

**Avtorica: doc. dr. Darja Kocjan Ačko, Biotehniška fakulteta,
Univerza v Ljubljani**

Pomen čebel za oprraševanje tujeprašnih kmetijskih rastlin, varovanje biotske raznovrstnosti, spodbuda države za samooskrbo z živili lokalnega izvora, drugačen odnos potrošnikov do izbire živil in prehrane so vzroki, da po obdobju intenzifikacije in specializacije kmetijstva skoraj pozabljena navadna ajda (*Fagopyrum esculentum* Moench) doživlja ponoven preporod.

Zemljišča z ajdo so se pri nas v zadnjih letih povečala od nekaj sto hektarjev njiv na okoli štiri tisoč s pridelkom zrnja, ki je v povprečju manjši od ene tone na hektar, čeprav je pridelek semen v ugodnih ravnih razmerah tudi od dve do tri tone na hektar. Na kar nekaj sto hektarjih jo kmetje v zadnjih letih sejejo zaradi subvencije za dosevke, kjer posevek na njivi ne dočaka končne zrelosti, ampak ga cvetočega uporabijo za zeleno gnojenje, kar ugodno vpliva na rodovitnost tal. Zaradi prehranske kakovosti in prijetnega okusa pa se povečuje tudi lokalna ponudba ajdove kaše, moke in kruha. Med ljudmi je znanih vse več tradicionalnih ajdovih jedi in novodobnih gastronomskih posebnosti, med katerimi je tudi odličen namaz iz ajde podjetja Vege & Dobro. V pridelavi in uporabi pri nas se širi tudi tatarska ajda (*Fagopyrum tataricum* (L.) Gaertn.), ki je v preteklosti že bila pri nas, njena prehranska vrednost pa je še boljša kot pri navadni ajdi.

Ajda je prišla iz Kitajske v Evropo s preseljevanjem narodov in po trgovskih poteh. Na ozemlju Slovenije je bila prvič omenjena leta 1426. S širjenjem ajde v pridelavo se je povečala prehranjenost prebivalcev, še posebej najrevnejših. Podobno kot proso so jo sejali, čim se je dovolj ogrelo, navadno maja, kar so imenovali prašna setev, nekaj pa tudi po spravilu žit, na ječmenišče in pšeničišče oziroma po grahu in drugi spomladanski zelenjavi, z udomačitvijo krompirja pa tudi po zgodnjem krompirju.

JAKOBOVA AJDA

Prašna ajda se seje maja, strniščna pa do konca julija. Ljudsko izročilo pravi, da jo je treba posejati do 25. julija, ko goduje sv. Jakob, ker je pozneje večje tveganje, da zrnje ne dozori pravočasno. Podnebne spremembe in tople jeseni v zadnjih dveh desetletjih pa kažejo na uspešno rast in dozorevanje tudi nekoliko poznejših setev. Če je le dovolj vlage, strniščna ajda hitro vzkalji, zacveti v avgustu, septembra in oktobra pa so na rastlinah poleg zrelih plodov še nezreli plodovi, cvetni popki in odprti beli ali rožnati cvetovi. Pridelovalci si želijo enakomerno zorenje, ki olajša kombajniranje zrnja. Naši predniki so jo zaradi neenakomernega zorenja in pocvitanja imenovali ‚večna nevesta‘.

Kašo, žgance in kruh so cenili bogati in revni. Ajdovnjak (ajdovnik) je bil črn kruh iz same ajdove moke. Kot svatbeni kruh je v Valvasorjevih časih (17. stol.) slovel zmesni kruh, ki so ga zamesili iz ajdove, prosene in ječmenove moke. Njeno medovitost so izkoriščali čebelarji, zdravilnost rastline in medu pa ljudski zdravilci.

SLOVES O KRANJSKI SIVKI IN AJDI JE OBKROŽIL MONARHIJO

Anton Janša, slovenski slikar in čebelar, je bil rojen 20. maja 1734 v Breznici na Gorenjskem in je umrl

13. septembra 1773 na Dunaju. Bil je učitelj prve čebelarke šole na Dunaju in je v letih 1769 do 1773 prevažal šolske panje na polja z ajdo. O visokih pridelkih ajdovega medu (ajdovca) se je širil glas po vsej monarhiji. Najbolje je ajda medila ob sončnem in ne prevročem vremenu. Še posebej so jo čebelarji cenili kot pozno čebeljo pašo, ki spodbuja matice k zaleganju in ugodno vpliva na zdravo prezimitev čebel.

AJDA – ŽITO, KI BOTANIČNO NI ŽITO

Po oploditvi ajde nastane trirob plod, ki ima sivo ali črno luščino. Čeprav ajda botanično ni žito, ampak dresnovka (Polygonaceae), je notranjost ploda podobna meljaku žitnega zrna.

Ime ajda je pri nekaterih narodih povezano s pšenico. Na primer, Nemci jo imenujejo Buchweizen, Angleži buckwheat, na severu Francije le blé noir (črna pšenica), drugi so ji dali ime po poganih ali Saraceni, od katerih so jo dobili krščanski narodi. Imeni le blé sarrasin ali pogosteje na kratko sarasin (saracenska pšenica) in le blé de Turquie (turška pšenica) uporabljajo za ajdo Francozi, Heiden ji pravijo Avstrijci, pohanka Čehi in heljda Hrvati.

ENOSTAVNA ZA PRIDELAVO

Ajda najbolje uspeva na sončnih legah z dobro odcednimi ilovnato-peščenimi tlemi. Pomembno je, da pred setvijo na vrtu tla dobro prekopljemo in odstranimo plevele že v prejšnjem posevku. Če to ni bilo mogoče, lahko uporabimo postopek slepe setve. To pomeni, da tla obdelamo in jih pustimo vsaj deset dni pred setvijo neposejana, po desetih dneh pa pograbimo vznikle semenske plevele, ki so v fazi belih nitk. Ajda ne potrebuje veliko gnojenja; dušik lahko dobi od

metuljnice (zrnate ali krmne stročnice), če smo jo imeli v kolobarju pred ajdo.

Ajdo sejemo, ko so tla dovolj topla. Optimalna temperatura za kalitev je med 15 in 25 °C. Semena ajde sejemo na medvrstno razdaljo od 15 do 20 cm, na globino dva do tri centimetre. Če je v tleh dovolj vlage, ajda hitro kali, običajno v petih do sedmih dneh. Oskrbe skoraj ne potrebuje, ker ne pozna boleznin in škodljivcev. Morebitne plevele v vrtu lahko izpulimo z roko, v času suše pa po potrebi zalivamo. Ajda začne cveteti približno štiri do šest tednov po setvi in cveti dober mesec.

AJDOVA KAŠA IN MOKA

Iz 100 kg ajdovih zrn se namelje približno 60 do 70 kg moke, od 4 do 18 kg je otrobov, 18 do 26 kg pa luščin. V meljaku pri ajdi je škrob skupaj z beljakovinami, beljakovinska plast je tudi pod semensko lupino, na dnu zrna pa je kalček, bogat z maščobami, vitamini (B1, B2, B6, E), minerali in mikroelementi (K, Ca, P, Fe, Mg, Zn, Cu, B, Co, Se). Še posebej cenjene so beljakovine z visoko biološko vrednostjo, ki je podobna jajčnemu beljaku in je precej večja kot pri beljakovinah soje, mesa in pšenice. Biološki izkoristek beljakovin pri presnovi ajde presega 90 odstotkov, njihova ugodna aminokislinska sestava pa pomeni tudi pokritje potreb po esencialnih aminokislinah.

Ajdova kaša je lahko nadev za paprike, sarmo in kašnate klobase (krvavice); tudi v narastkih, rižotah lahko z ajdo nadomestimo riž. Med najbolj znanimi

UGODNE VPLIVE AJDE, ZNANE V LJUDSKEM ZDRAVILSTVU, POTRJUJEJO ZNANSTVENI DOKAZI

Zrnje in vsi deli ajde imajo blagodejen vpliv pri obolenjih srca in ožilja. Antioksidanti v zrnju vežejo proste radikale v krvi, delujejo antibakterijsko, protivnetno in zmanjšujejo težave zaradi visokega krvnega tlaka. Rutin in druge polifenolne snovi pomagajo pri pretočnosti kapilar in boljši prekrvavitvi.

Ugoden vpliv na zdravje ima tudi škrob ajde, ki je v obliki amiloze nekoliko počasneje razgradljiv, kar je ugodno za bolnike s sladkorno boleznijo. Pomembno odkritje je tudi vsebnost vlaknin v zrnju, zato spada ajda med varovalna živila proti razvoju raka na debelem črevesu. Vroče obloge iz moke blažijo težave s kožo, sveži listi pa izboljšujejo stanje po poškodbah in gnojne rane.

TATARSKA AJDA

Precej več rutina in drugih polifenolov pa vsebuje sorodnica navadne ajde, ki se imenuje tatarska ajda. Tudi slednjo so v času barona Žige Zoisa (pl. Edelstein, slovenski razsvetljenec, gospodarstvenik, podjetnik, mecen in mineralog, rojen 23. novembra 1747 v Trstu in umrl 10. novembra 1819 v Ljubljani) že sejali pri nas in se z njo prehranjevali. Od daleč opazni roza cvetovi navadne ajde so večji od majhnih zeleno-rumenih cvetov tatarske. V primerjavi s tujeprašno navadno ajdo je tatarska samoprašna, tudi zrnje ni trirobo, ampak kapljičaste oblike. Tatarsko ajdo so naši predniki uporabljali podobno kot navadno, od jedi pa so najbolj znani žganci iz tatarske ajde.

narodnimi ajdovimi jedmi pri nas so prav gotovo žganci z mlekom, kislim zeljem, sami ali zabeljeni z ocvirki.

Peki mešajo ajdovo moko s pšenično in ji dodajajo tudi moke drugih žit za posebne vrste kruha in peciva. V slast gredo ajdov kruh z orehi, ajdove palačinke, praženec, zavitki, štruklji, pogače, torte in piškoti. Vsaka slovenska pokrajina ima izvirne ajdove recepte. Prekmurska ajdova jed je ajdnek, to je ajdova potica špehovka, najbolj enostavna za pripravo pa je ajdova zlevanka. Na prireditvah, kot je na primer Dobrote slovenskih kmetij, ki se odvija vsako leto konec maja na Ptuj, so bile nagrajene že številne ajdove jedi.

Iz ajdove moke pripravljajo testo za kruh, mlince, oblikujejo svaljke in cmoke. Nekatera mlinsko-pekovska podjetja in ekološki kmetje imajo vse bolj pestro ponudbo ajdovih testenin.

Temnorjav in ostro dišeč ajdov med so v preteklosti uporabljali za medeno orehovo potico, medeno pecivo, kot so medenjaki in drugi medeni kruhki, med katerimi so še posebej sloveli pisani škofjeloški. V sodobni gastronomiji je iskano obujanje tradicionalnih posebnosti.

AJDA – ODLIČNA IZBIRA ZA SONARAVNO VRTNARJENJE IN MESTNO ČEBELARSTVO

Pri setvi ajde na gredico v vrtu bomo lahko nabrali liste in cvetove za čaj, ki je koristen za srce in ožilje. Cvetiči posevki so hrana za čebele in druge žuželke, ki so oprasaevalci tudi drugih kmetijskih rastlin. Kot dosevek v kolobarju izboljšuje kolobar, pri čemer zmanjša zapleveljenost naslednjega posevka in prenos povzročiteljev bolezni in škodljivcev, ki lahko pomembno zmanjšajo pridelek drugih poljščin ter vrtnin. Preden semenijo, lahko rastline ajde zrežemo za zeleno gnojenje, bodisi da jih zakopljemo ali z njimi prekrijemo medvrstne

prostore drugih posevkov. Skrb za rodovitnost tal je temelj trajnostnega kmetijstva.

Ajda je lahko tudi okras v cvetličnem koritu med drugimi cvetnicami. Na terasi in balkonu jo bodo vesele tudi mestne čebele. Če jo želimo občudovati celo poletje, jo sejemo večkrat, v presledku dveh do treh tednov.

MEŠANI POSEVKI Z AJDO

Za zeleno gnojenje lahko sestavimo mešane posevke z ajdo in drugimi rastlinami, primernimi

za dosevke. To sta denimo bela gorjušica (*Sinapis alba*), ki prispeva k zmanjšanju ogorčic in strun, in facelija (*Phacelia tanacetifolia*), ki hitro raste, zato skupaj z ajdo odlično zatira plevel, izboljšuje strukturo tal, obe pa privabljata oprasovalce. V mešanici ajde z njivno redkvijo (*Raphanus sativus*) imajo tla zaradi globokih korenin redkve še boljše fizikalne lastnosti, pa tudi ogorčic bo manj. Detelje (*Trifolium spp.*) in volčji bob (*Lupinus sp.*) bogatijo tla z dušikom, izboljšujejo pa tudi strukturo tal in povečujejo vsebnost organske snovi in humusa. Ajda odlično sodeluje v mešanem posevku z ognjičem (*Calendula officinalis*), ki deluje proti ogorčicam in izboljšuje zdravje tal. Vsaka od teh rastlin ima svoje prednosti, zato je dobro izbrati tisto, ki najbolj ustreza potrebam in razmeram na vašem vrtu.

SORTE AJDE, ŽLAHTNJENJE IN VZDRŽEVALNA SELEKCIJA

Od slovenskih sort ajde, ki so bile vzgojene iz populacij sive in črne ajde ter s križanjem s tujimi sortami ruskega izvora, sta v pridelavi najbolj uveljavljeni ‚Darja‘ in ‚Čebelica‘, ki sta tudi v trgovski ponudbi semen.

K ohranjanju avtohtonih genskih virov je veliko prispeval akademik prof. dr. Ivan Kreft, ki je skupaj s sodelavci na katedri za genetiko Biotehniške fakultete vzgojil sorte ‚Siva‘, ‚Darja‘, ‚Darina‘, ‚Rana 60‘ in ‚Petra‘. Sorta ‚Darja‘, ki izvira iz črne gorenjske ajde in ima nekaj ruskih genov, je nekoliko bolj tolerantna do suše. Za dobro oploditev so poleg čebel pomembni vsebnost fosforja v tleh, zmerno toplo in ne preveč vroče vreme. Setev tujih sort je zaradi tujeprašnosti navadne ajde vzrok za medsortna križanja, ki zmanjšujejo sortno čistost semena slovenskih sort ajde.

Z vsestranskim proučevanjem ajde je profesor Kreft navduševal kolege, študente in nekatere kmete, da so s pridelavo nadaljevali, s predstavitvami slovenskih ajdovih jedi pa je prispeval k prepoznavnosti Slovenije v tujini, še posebej na Daljnem vzhodu.

Anamarija Ačko Hrovat je avtorica recepta AJDOVA GRMADA, ki je osvežujoča sladica iz ajdove kaše za tople poletne dni.

Za 6 oseb potrebujemo osnovne sestavine: 30 dag kuhane ajdove kaše v ovsenem napitku ali vodi, 2 banani, 250 g datljev (namočimo v vodi), okoli 6 jušnih žlic mletih orehovih jedrc ali mandljev, 4 jušne žlice pravega kakava in sestavine za popestritev in okras: 3 jušne žlice v vodi namočenih rozin, nekaj koščkov temne čokolade (80 % kakava) in kavno skodelico borovnic ali malin.

Vse sestavine stresemo v skledo in s paličnim mešalnikom pri najnižji hitrosti zmešamo.

Zmes pretresemo v skledo, v kateri jo postrežemo ter sproti rahlo vmešamo namočene rozine in borovnice ali maline ter koščke nalomljene temne čokolade. Grmado oblijemo s stopljeno čokolado, potresemo z mandljevimi lističi in dodamo nekaj borovnic. Potem postavimo skledo za uro do dve v hladilnik. Gostje si jo z žlico nadevajo v svojo skodelico ali na krožnik. Grmado pa lahko že pri pripravi razdelimo na porcije in pri tem uporabimo skodelice za puding ali kompot. Postrežemo in zaželimo dober tek.

Ajdova grmada je sladica, ki jo postrežemo toplo ali hladno, obloženo s sladoledom, kar je odlično za poletni čas.

Več o ajdi lahko preberete v knjigi Poljščine, pridelava in uporaba avtorice Darje Kocjan Ačko (Založba Kmečki glas, 2024).

LEDENI SRNJAK

Avtor: Luka Kit
Fotografije: Luka Kit

Letošnjo zimo si bomo zagotovo zapomnili po nizkih temperaturah, ki smo se jih vsi že skoraj odvadili.

Tudi tisti, ki smo bili otroci še ne tako dolgo nazaj, že lahko govorimo o razlikah in o tem, kakšne zime in koliko snega je bilo »včasih«. Tak način govora je bil ponavadi rezerviran za naše starejše, dedke in babice, ki so nas s takšnimi zgodbami kar malce strašili, češ kako naporno otroštvo so imeli. Nismo pa samo ljudje tisti, ki smo občutili te temperature, ampak tudi prostoživeče živali, ki so to zimo zagotovo imele večji izziv kot prejšnja leta. Ena od teh živali je tudi mlad srnjak, s katerim smo se srečali v moji lokalni prostovoljni gasilski enoti.

Gasilci se večkrat srečamo z različnimi živalmi. Reševanje mačk z dreves se ne dogaja samo v risankah, ampak tudi pri nas na letni ravni, prav tako smo že reševali psa, ki je padel v zajetje z vodo. Pomagamo tudi iskati živino, ki uide iz ograde, večkrat pa je zadeva bolj žalostne narave, ko je treba poginule živali odstraniti iz jezer in ribnikov. Letos pa smo imeli tudi situacijo, ko smo posredovali pri reševanju mladega srnjaka, ki je obtičal na zaledenem ribniku v enem od okoliških krajev.

Spomnim se popoldneva, ko sem prejel telefonski klic od našega dežurnega iz gasilskega doma. Začel je z besedami: »Tale bo pa zate.« Naša gasilska enota je osrednja v regiji in čeprav večinoma prostovoljna, večkrat posreduje izven občine in se odziva na klice na pomoč iz sosednjih krajev. Takšen klic smo prejeli tudi zdaj, ko je druga gasilska enota zaprosila za pomoč pri reševanju srnjaka z zaledenelega ribnika, na katerega sami niso mogli, ker niso imeli potrebne opreme.

Iz našega društva smo se odpravili trije in se kmalu srečali z gasilsko enoto, ki nas je zaprosila za pomoč. Kot je navada, se je seveda vse začelo s šalami, ali

smo prišli na golaž in kje imamo kotel. Nič kaj nepričakovanega, saj se takšne šale večkrat govorijo že ob prometnih nesrečah, ko kdo zbije srno. Z ekipo gremo do ribnika in si ogledamo situacijo. Led je bil kljub že toplim temperaturam še zelo debel, na sredi ribnika pa smo videli onemoglega srnjaka, ki se od utrujenosti ni mogel več premikati. Začnemo s pripravljanjem vse opreme, napihnemo čoln, pripravimo vrvi, suhe obleke za v vodo, vesla, skratka vse, kar bi nam prišlo prav, da se lahko varno prebijemo do srnjaka in ga spravimo nazaj na kopno. Dva gasilca se oblečeva in s čolnom spraviva na ribnik. Misleč, da se bo led pod najino težo udrl, sva kar presenečena, ko vidiva, da se lahko brez težav sprehajava. Vseeno nočeva tvegati in se raje drživa čolna, če bi prišlo do kakšnega vdora. Počasi se premikava proti srnjaku in šele ko sva mu že blizu, vidiva, da gre za še majhno žival. Kljub najini bližini se ne upira in ne brani niti ne skuša pobegniti, ker je očitno že zelo izčrpan. Ker je bolj majhen, se odločiva, da ga naloživa kar na čoln. Vsak s svoje strani ga primeva in odločiva na čoln. Ekipi na kopnem sporočiva, naj nas z vrvmi potegnejo nazaj. Prvi korak je končan, ampak kaj kmalu se začnemo

spraševati, kaj naj zdaj. Nihče ni točno vedel, kaj naj stori, zato smo zadeve preverili pri lokalni lovski družini in pri dežurni veterinarski službi. Veterinarji so nas hitro odslovili, češ da naj se za divjad obrnemo na lovsko družino, saj oni za njih niso pristojni. Žival namreč ni bila poškodovana, ampak le izčrpana. Vseeno pa smo upali na kakšen nasvet v smislu hrane ali karkoli podobnega, kar bi lahko tam na mestu uredili.

Lovska družina je čez nekaj časa prišla na ogled situacije. Vmes smo srnjaka umaknili stran od ribnika in ga zavili v tople odeje, da bi ga ogreli. Nihče od gasilcev ni več trosil šal o golažu, zdaj smo bili vsi na polno angažirani pri iskanju rešitev za srnjaka. Vsi smo tudi na vsake toliko hodili preverjat, kako je z njim in ali je še vedno dobro pokrit. Pogled na celotno situacijo se kar hitro obrne, ko si vpet v reševanje in se ti zdi nesmiselno, da bi po vsem trudu vse padlo v nič. Končno pride lovec in si ogleda vse skupaj. Pravi, da lovske družine nimajo nekih namestitev ali česa podobnega za poškodovane živali, kamor bi lahko odpeljal srnjaka, da si v miru opomore. Predlaga, naj ga pustimo tam, da si spočije, in če je z njim vse v redu, bo potem, ko se ogreje in spočije, odšel. Sam bo naslednje jutro prišel in preveril, kako je z njim. Sicer ga razumemo, če nimajo nikjer mesta, kamor bi ga odpeljali, potem res ne more pomagati. Smo pa res vsi pričakovali, verjetno malo preveč optimistično, da bo lovec prišel z vsemi odgovori in bo naš rešitelj. Gasilci smo iz svojih intervencij vajeni, da ne zapuščamo mesta, dokler niso stvari rešene. Pustiti rešeno žival ob cesti in upati, da se sestavi, se nam je vsem malo upiralo, saj smo se vsi počutili, kot da smo svoje delo opravili le polovično. Na koncu smo se odločili srnja-

ka prestaviti v zavetje na nekem prostoru, ki ga lokalni gasilci uporabljajo za piknike. Pustili smo ga pokritega in pod streho, da ne bi cele noči preživel na prostem. Domačini so potem tudi uredili, da so mu prinesli nekaj za okrepčilo. Na poti nazaj v gasilski dom me je preganjalo, ali smo res storili vse, kar smo lahko. Po zakonski plati smo, ampak sprašuješ se, ali si res vse naredil na način, da si zagotovil preživetje. Glede na redkost takih intervencij vidim, da smo malce slabše podkovani, saj nihče od nas nima potrebnega znanja, da bi vedel, kaj bi bilo v takšni situaciji živali najbolje ponuditi, če sploh kaj. V trgovinah žal ne prodajajo vrečk s hrano za divjad tako kot za pse ali mačke.

Kaj storiti, če naletite na podobno situacijo? Dejansko v Sloveniji nimamo veliko izbire. Vsa divjad je v domeni lovskih družin in one so njihov skrbnik. Navadna zavetišča za divjad ne bodo skrbela, prav tako se tudi dežurna veterinarska oskrba za primere izčrpanosti ne bo odzvala, kot se tudi v našem primeru ni. V Sloveniji sicer obstaja zavetišče za prostoživeče živali v Muti, ampak gre za zavetišče za prostoživeče zaščitene živali. Na njihovi spletni strani je to tudi poudarjeno in dodano, da naj se za splošno divjad obrnemo na lokalno lovsko družino.

Morda se nam zdi to čudno, ampak ko pogledamo statistiko prometnih nesreč s srnami iz leta 2024, je bilo trkov s srnami kar 3.914, se pravi okoli 11 vsak dan. Ta številka se nanaša samo na srne, poveženj in trkov je seveda še dosti več, če v statistiko vključimo tudi ostale vrste. Veliko pa je tudi nesreč, ki sploh niso prijavljene. Če bi se vsaka taka poškodba zdravila v rehabilitacijskem centru, bi ta center verjetno pokal po šivih. Po drugi strani pa je tukaj še zakonodaja. Ko iščem različne vire in rešitve, povsod pridem do istega zaključka. Pristojnost je v domeni lovske družine, tudi če kličemo na regijski center za obveščanje (112), se bo ta obrnil na lovsko družino. V tem primeru bi rekel, da se je najbolje na mestu pogovoriti z lovцем, ki se odzove na klic, ponuditi pomoč in pomagati iskati rešitve. Sam nisem dobil občutka, da bi bil lovec na terenu kakorkoli nezainteresiran ali kaj podobnega. Ampak v veliki večini primerov se morajo odločiti, ali naj žival pustijo ali pa naj jo, v primeru hujših poškodb, ustrelijo, saj alternative v obliki zavetišča v Sloveniji nimamo.

Viri:

https://notranjski-park.si/en/latest/news/life-trsca-we-are-not-alone-on-the-road-animals-are-with-us-too?utm_source=chatgpt.com#news
<https://veterina-golob.si/zavetisce/>

PODATKI O DAVČNEM ZAVEZANCU:

(ime in priimek davčnega zavezanca)

(podatki o bivališču: naselje, ulica, hišna številka)

(poštna številka, ime pošte)

Davčna številka

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(pristojni davčni urad, izpostava)

**NIČ VAS NE STANE,
ČE NAMENITE SVOJ DEL
DOHODNINE DRUŠTVU ZA
OSVOBODITEV ŽIVALI.**

TANJA RIBIČ

ZAHTEVA za namenitev dela dohodnine za donacije

Ime oziroma naziv upravičenca	Davčna številka upravičenca								Odstotek (%)
Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice	6	8	8	4	4	9	3	0	

V/Na _____, dne _____ podpis zavezanca/ke

PRIPOROČILO ZA IZPOLNJEVANJE ZAHTEVE ZA NAMENITEV DELA DOHODNINE ZA DONACIJE

V skladu s 142. členom Zakona o dohodnini lahko davčni zavezanec zahteva, da se do 1,0% dohodnine, po tem zakonu odmerjene od dohodkov, ki se všttevajo v letno davčno osnovo, nameni za financiranje splošno-koristnih namenov in za financiranje političnih strank in reprezentativnih sindikatov. Davčni zavezanec lahko posameznemu upravičencu nameni 0,1%, 0,2%, 0,3%, 0,4% ali 0,5% dohodnine, seštevek vseh pa ne more presegati 1,0% dohodnine.

Med upravičenci, katerim je mogoče nameniti del dohodnine, je tudi Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice, Ostrožno pri Ponikvi 26, 3232 Ponikva. Mogoče mu je nameniti do 1,0% dohodnine. Izpolnjeno zahtevo je treba poslati na pristojni davčni urad, lahko pa tudi na naslov društva, v kolikor ne veste, kateri davčni urad je pristojen za vas. Društvo bo zahtevo nato poslalo na pristojni davčni urad. Davčni zavezanec lahko da zahtevo za namenitev dela dohodnine tudi prek sistema eDavki na spletni strani <http://edavki.durs.si>, pisno ali ustno na zapisnik pri davčnem organu. Če nam namenite del dohodnine, s tem niste prikrajšani, saj bi sicer šel ta del vaše dohodnine v državni proračun.

EKSOTIČNE ŽIVALI MED ŽELJO, TRGOM IN DOBROBITJO

*Avtorica: Nevenka Lukić Rojšek, mednarodna zagovornica pravic živali
in naravovarstvenica*

V zadnjih desetletjih se je v Sloveniji, podobno kot drugod po Evropi, okreplil trend zadrževanja eksotičnih živali kot hišnih ljubljencev. Na prvi pogled gre za zanimiv pojav: ljudje si želijo bližine narave, drugačnosti in posebnosti, ki jo prinašajo živali iz oddaljenih ekosistemov. V resnici pa se za tem trendom skriva kompleksen splet etičnih, ekoloških in pravnih vprašanj, ki pogosto ostajajo spregledana. Eksotične živali niso zgolj nenavadni ljubljenci. So čuteča bitja z zelo specifičnimi potrebami, ki jih v našem okolju nikoli ni mogoče v celoti zadovoljiti.

Pojem eksotičnih živali zajema širok spekter vrst, ki niso del našega naravnega okolja. Gre za živali prostoživečih vrst, kar pomeni, da niso bile skozi generacije prilagojene življenju ob človeku. To vključuje plazilce, kot so kače in kuščarji, različne vrste papig, opice, velike mačke, pa tudi manj očitne primere, kot so določeni glodavci, dvoživke in nekatere vrste rib. Skupna značilnost vseh teh živali je, da izvirajo iz ekosistemov z drugačnimi klimatskimi, prehranskimi in socialnimi pogoji, kot jih lahko ponudi okolje v Sloveniji.

Eksotične živali, ki so po svoji naravi divje vrste, potrebujejo okolje, ki presega omejitve ograjenih prostorov. Njihove potrebe vključujejo gibanje na velikih teritorijih, možnost izbire različnih mikrookolij, umik pred dražljaji ter oblikovanje kompleksnih socialnih odnosov z drugimi pripadniki svoje vrste. Takšnih pogojev v umetnih okoljih, tudi če so še tako skrbno urejena, ni mogoče v celoti pustvariti.

Posebej problematično je, da so eksotične živali v takih okoljih pogosto še vedno del sistema, ki temelji na razmnoževanju in izmenjavi živali med institucijami. To pomeni, da so vključene v kroženje, ki omogoča

nadaljnje zadrževanje teh vrst v ujetništvu. S tem se ohranja sistem, ki normalizira prisotnost eksotičnih živali v nenaravnih okoljih.

Tveganje predstavljajo tudi živalski vrtovi in njim podobni prostori. V takih okoljih se lahko hitro zabriše meja med oskrbo živali in njihovo uporabo za komercialne namene, kot so ogledi, fotografiranje ali neposreden stik z obiskovalci. To dodatno povečuje stres za živali in odpira prostor za ravnanja, ki niso v skladu z njihovimi potrebami.

Če izhajamo iz osnovnega načela, da so eksotične živali divje živali z lastnimi, kompleksnimi potrebami, postane jasno, da zadrževanje v ujetništvu – bodisi doma bodisi v živalskem vrtu ali podobnih prostorih – ne more zagotoviti pogojev, ki bi bili primerljivi z njihovim naravnim okoljem.

Eksotične živali, torej živali prostoživečih vrst, ki ne izvirajo iz našega okolja, se bistveno razlikujejo od

domačih živali. Živali, kot so psi in mačke, so rezultat dolgotrajnega procesa udomačevanja, v katerem so se skozi številne generacije genetsko in vedenjsko prilagodile življenju z ljudmi. Eksotične živali tega procesa niso nikoli prestale, ne glede na to, ali so rojene v naravi ali v ujetništvu.

Njihove potrebe, vedenje in odzivi ostajajo tesno povezani z naravnimi okolji, iz katerih izvirajo, iz povsem drugačnih podnebnih, prehranskih in socialnih razmer. Zato eksotične živali niso »drugačni hišni ljubljenci«, temveč so še vedno divje živali, ki v osnovi ne sodijo v naše okolje. Njihove potrebe presegajo možnosti, ki jih lahko ponudi človek – ne le v gospodinjstvu, temveč tudi v živalskih vrtovih in podobnih prostorih.

Ključno vprašanje je, ali eksotični živali res lahko zagotovimo življenje, ki je vsaj približno primerljivo z njenimi naravnimi potrebami. Večina eksotičnih živali ima izjemno kompleksne zahteve glede prostora, temperature, vlage, prehrane in socialne strukture. Tropske vrste potrebujejo stabilno mikroklimo, ki jo je težko vzdrževati brez tehnično zahtevne opreme. Socialne vrste, kot so papige ali primati, potrebujejo stalno interakcijo s pripadniki svoje vrste, česar človek ne more nadomestiti. Posledica je pogosto kronični stres, ki se kaže v vedenjskih motnjah, kot so stereotipije, samopoškodovanje ali apatija.

Pomembno je razumeti, da se živali na neustrezne razmere pogosto »prilagodijo« na način, ki ga ljudje napačno interpretirajo kot dobro počutje. Tiha, neaktivna žival ni nujno zadovoljna žival. Pogosto gre za stanje naučene nemoči, ko žival preneha izražati naravno vedenje, ker okolje tega ne omogoča. Takšna stanja so v veterinarski in etološki stroki dobro doku-

mentirana in predstavljajo resno obliko trpljenja. Poleg dobrobiti živali je pomemben tudi vidik varnosti ljudi. Eksotične živali niso udomačene. Njihovo vedenje je nepredvidljivo, pogosto pa predstavljajo tudi zdravstveno tveganje, saj lahko prenašajo bolezni, ki so nevarne za človeka. Primeri ugrizov, pobegov in širjenja zoonoz niso redki, tudi v evropskem prostoru. Posebno problematičen je tudi vpliv eksotičnih živali na naravo. Pobegi ali namerni izpusti takšnih živali lahko povzročijo resne ekološke posledice. Nekatere vrste se lahko prilagodijo novemu okolju in postanejo invazivne, kar pomeni, da se uspešno razmnožujejo, širijo in izpodrivajo domorodne vrste ter porušijo ravnovesje ekosistemov.

Tudi v Sloveniji že poznamo takšne primere. V naših vodah se pojavljajo tujerodne ribe, kot je na primer sončni ostriz, ki negativno vpliva na domače ribje vrste in vodne ekosisteme. Podoben primer so tudi želve rdečevratke, ki jih ljudje kupujejo kot hišne ljubljence, nato pa jih, ko zrastejo in postanejo zahtevne za oskrbo, izpustijo v naravo. Te želve tekmujejo z domorodno močvirsko sklednico, ki je pri nas ogrožena vrsta. Poleg tega se v Evropi že pojavljajo številne druge invazivne vrste, ki izvirajo iz trgovine z eksotičnimi živalmi – od različnih vrst rib in plazilcev do sesalcev.

Zato izpust eksotične živali v naravo nikoli ni rešitev, temveč predstavlja novo tveganje – tako za naravo kot za samo žival, ki v neznanem okolju pogosto ne preživi ali pa povzroči nepopravljivo škodo drugim vrstam. Ko se invazivne vrste enkrat ustalijo, jih aktivno odstranjujejo, kar praviloma vključuje tudi usmrtnitve. Tako človek s prvotno neodgovorno odločitvijo povzroči dodatno trpljenje čutečih bitij, ki niso kriva za nastalo situacijo.

Eden najbolj skritih, a hkrati najresnejših vidikov tega problema je črni trg z eksotičnimi živalmi. Velik del živali, ki končajo kot hišni ljubljenci, izvira iz nezakonitega ali vsaj slabo reguliranega trgovanja. Transportirane so v neprimernih pogojih in prodane brez ustrezne dokumentacije. Smrtnost med transportom je visoka, mnoge živali poginejo, še preden dosežejo končnega kupca. Tiste, ki preživijo, pa pogosto nosijo posledice stresa, poškodb in bolezni.

Sistem dovoljenj in certifikatov, kot je CITES, sicer poskuša regulirati mednarodno trgovino z ogroženimi vrstami, vendar v praksi pogosto ne zmore preprečiti zlorab. Dokumentacija se ponareja ali uporablja za le-

galizacijo živali, ki so bile dejansko odvzete iz narave, kar je še posebej problematično pri tropskih vrstah, kjer je nadzor nad izvorom pogosto otežen. Tudi kadar so takšne živali formalno označene kot vzrejene v ujetništvu, to ne spremeni dejstva, da gre za vrste, ki imajo zelo specifične okoljske in vedenjske potrebe, vezane na tropske ekosisteme, ki jih v ujetništvu ni mogoče ustrezno zagotoviti. S tem se ustvarja iluzija urejenega sistema, ki pa v ozadju omogoča izkoriščanje živali.

V Sloveniji zakonodaja na tem področju obstaja, vendar je razdrobljena in pogosto ne sledi sodobnim znanstvenim spoznanjem o dobrobiti živali. Dovoljene so številne vrste, za katere je jasno, da jih v domačem okolju ni mogoče ustrezno oskrbovati. Hkrati nadzor nad izvajanjem zakonodaje ni zadosten, kar omogoča, da se problem nadaljuje. Ko govorimo o eksotičnih živalih kot hišnih ljubljencih ali objektih prikazovanja v živalskih vrtovih in podobnih prostorih, se moramo vprašati, kaj v resnici pomeni odgovornost do živali. Ali je dovolj, da jih hranimo, ali pa smo jim dolžni zagotoviti tudi možnost izražanja naravnega vedenja, socialnih stikov in dostojnega življenja? Če sprejmemo drugo, bolj zahtevno definicijo, postane jasno, da eksotičnih živali preprosto ni mogoče etično zadrževati ne v

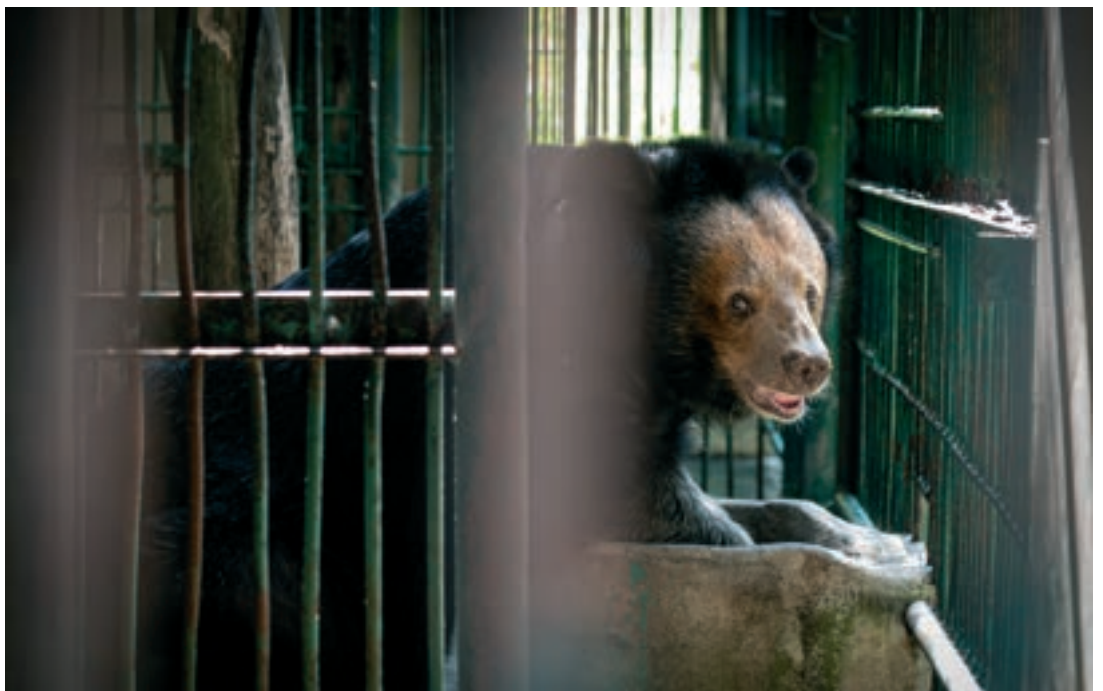

domačem okolju ne kot razstavne živali v ujetništvu. Na koncu ne gre za vprašanje, ali imajo ljudje radi živali. Veliko lastnikov eksotičnih živali je prepričanih, da delajo dobro. Problem je v tem, da ljubezen sama po sebi ne nadomesti znanja, prostora in pogojev, ki jih te živali potrebujejo. Dobri nameni ne izničijo sistemskih težav, ki jih prinaša trgovina z eksotičnimi vrstami.

Vprašanje eksotičnih živali ni obrobno. Je odraz našega odnosa do narave, do odgovornosti in meja, ki jih kot družba postavljamo. Vsaka eksotična žival v kletki, terariju ali za ograjo ni le posamezen primer, temveč del širšega sistema, ki temelji na povpraševanju, trgovini in normalizaciji ujetništva. Če želimo kot družba narediti korak naprej, moramo začeti pri sebi – pri odločitvah, ki jih sprejemamo kot posamezniki, in pri

sistemih, ki jih dopuščamo kot skupnost. To pomeni jasno zavedanje, da eksotične živali ne sodijo v dnevne sobe, niti ne v ograjene prostore za našo zabavo, temveč v naravne habitate, kjer lahko živijo življenje, za katero so se razvile.

Eksotične živali ne sodijo v naše okolje. Ne glede na trud, znanje ali opremo jim človek ne more zagotoviti življenjskih pogojev, ki bi bili primerljivi z njihovim naravnim okoljem in vredni njihovega življenja.

MODELI UPRAVLJANJA LOVA V RAZLIČNIH EU DRŽAVAH

2. del – nadaljevanje članka iz št. 50

V decembrski številki revije Osvoboditev živali smo predstavili modele upravljanja lova v Nemčiji, Avstriji in Franciji. Tokrat so na vrsti Češka in Slovaška.

Julija 2025 je naše društvo kontaktiral predstavnik poljskega društva »Žródła«. Njihovo temeljno prepričanje je, da si vse živali zaslužijo spoštovanje, humano ravnanje in zaščito pred krutostjo. Enako prepričanje imamo tudi mi.

Poslali so nam povezavo do raziskave o modelih upravljanja lova v 12 državah EU, ki jo objavljamo prevedeno v nadaljevanjih.

ČEŠKA REPUBLIKA

Primarna zakonodaja: Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti (Zakon št. 449/2001 Zb. o lovstvu).

Češka republika je podedovala kolektiviziran sistem lovstva iz komunističnega obdobja, ki je temeljil na obveznem oblikovanju velikih lovnih okolišev. Po letu 1990 se je sistem postopoma razvijal po vzoru avstrijskega modela – priznava zasebno lastništvo, a zahteva skupno upravljanje.

Češki model bi lahko opisali kot skupni sistem najema, v katerem ima pomembno vlogo nacionalna lovska zveza (ČMMJ, Češko-moravska lovska zveza), a članstvo v njej ni obvezno. Za pridobitev lovske licence mora posameznik opraviti državni izpit, članstvo v ČMMJ pa ni pogoj.

Od leta 2002 znaša minimalna velikost lovišča (honičba) 500 hektarjev, vendar je mogoče vzpostaviti ograjena lovišča za rejo in intenzivni odstrel divjadi (obore) že na površini 50 ha. Lastnik (ali skupina lastnikov) s 500 ha strnjene zemljišča lahko zaprosi za lastno zasebno lovišče. Lastniki manjših parcel pa morajo po zakonu ustanoviti »honební společenstvo« – združenje lastnikov zemljišč – da bi skupaj oblikovali skupno lovišče.

Ta skupna lovišča se običajno oddajo v zakup lokalnim lovskim družinam. Formalno o zakupu in upravljanju odločajo lastniki v lovišču po večinskem glasovanju glede na površino zemljišča (»en hektar = en glas«). V praksi pa lokalni lovci pogosto prevladujejo, saj zberejo pooblastila od številnih razdrobljenih lastnikov in s tem nadzorujejo odločitve.

Posamezni lastnik zemljišča nima na voljo enostavnega pravnega postopka, s katerim bi svoje zemljišče izključil iz že vzpostavljenega lovišča. Zato mora lastnik malega zemljišča v praksi dopuščati lov na svoji zemlji, dokler je ta del lovišča.

Odgovornost za škodo zaradi divjadi (npr. če jeleni ali divji prašiči uničijo koruzo) nosi zakupnik lovišča – običajno lokalna lovska družina. Ta mora kmetom povrniti škodo. Če dogovora ni, lahko kmet vloži tožbo, vendar je ta postopek dolgotrajen in zapleten – sodni postopki trajajo več let, dokazovanje odgovornosti lovcev (npr. premalo odstrela) pa je težavno.

Pomembno je omeniti, da češka vlada od leta 2025 načrtuje spremembe lovske zakonodaje, katerih cilj je okrepiti pravice lastnikov zemljišč in pojasniti pravila glede odškodnin.

(Prav tako ločena analiza čeških oblasti poudarja konflikte glede pravic lastnikov zemljišč in nujnost reform na tem področju).

Na splošno češki sistem ostaja bližje centraliziranemu modelu kot pa pristopu prostega trga. Lastniki zemljišč imajo sicer določeno vlogo preko združenj, vendar nimajo individualne pravice veta; zgodovinska zapuščina obveznih velikih lovskih območij pa ostaja prisotna.

SLOVAŠKA

Primarna zakonodaja: Zákon č. 274/2009 Z.z., o poľovníctve (Zakon št. 274/2009 Zb. o lovstvu).

Položaj na Slovaškem je bil primerljiv s položajem na Češkem, vendar so bile leta 2009 uvedene spremembe z obsežno reformo. Najmanjša velikost lovišča na Slovaškem je 1.000 hektarjev za malo divjad in 2.000 hektarjev za veliko divjad. Če posamezen lastnik zemljišča poseduje strnjeno posestvo, ki izpolnjuje te pogoje, lahko ustanovi samostojno zasebno lovišče. V nasprotnem primeru morajo lastniki zemljišč ustanoviti skupnost (združenje lastnikov – zhromaždenie vlastníkov), da ustvarijo skupno lovišče. Po zakonu lastnik zemljišča ne more zavrni vključitve svojega zemljišča v lovišče, razen če ga v celoti ogradi, s čimer ga spremeni v formalno zaprto območje (nepolovná plocha), kjer lov ni dovoljen. V praksi je večina lovišč na Slovaškem oblikovana pretežno na državnih gozdnih zemljiščih, ki so v lasti državne zakladnice.

Praden se lov lahko izvaja, mora lovška družina (ali drug pooblaščen subjekt) skleniti pogodbo o uporabi lovišča s skupnostjo lastnikov zemljišč na tem območju. Posebnost slovaške zakonodaje je, da določa minimalne letne najemnine za lastnike zemljišč: na primer najmanj 0,50 € na hektar za kmetijska zemljišča in 2–5 € na hektar za gozdna zemljišča.

Pogodbe o najemu se običajno sklepajo za obdobje 15 let, pogosto pa se plačilo ne opravi v denarju, temveč v naravi (npr. da lastniki dobijo delež mesa divjadi ali imajo možnost, da sodelujejo pri lovu). Pomembno je tudi, da imajo lastniki večjih zemljišč zakonsko pravico, da se pridružijo lovski družini, ki najema njihovo lovišče – zakon namreč določa, da mora biti tak lastnik sprejet kot član, s tem pa mu je omogočeno, da lovi na svoji zemlji.

Odškodnina za škodo zaradi divjadi na Slovaškem je odgovornost najemnika lovišča, vendar pod določenimi pogoji. Kmet, ki uveljavlja odškodnino, mora dokazati, da je sprejel ustrezne preventivne ukrepe (npr. ograjevanje posestev s poljščinami ali uporaba repelentov). Poleg tega mora imeti lovška družina običajno še poseben dogovor s kmetom, ki določa odgovornost. Če tak dogovor ne obstaja, lahko lovci uradno zavrnejo plačilo odškodnine, češ da lastnik ni ustrezno zaščitil svojih pridelkov. Ta ureditev v praksi uspešno spodbuja lastnike zemljišč k sodelovanju in vnaprejšnjemu sklepanju dogovorov z lovsko družino.

Z vidika organizacije ima Slovaška hibridni pristop: gre za sistem najema v kombinaciji z obveznim članstvom lovcev v nacionalni zbornici. Vsi lovci morajo biti člani organizacije Slovenská poľnícka komora, SPK (Slovaška lovska zbornica), ki deluje kot strokovno samoupravno telo, to je pogoj za pridobitev in ohranitev lovske licence. Poleg tega obstaja tudi prostovoljno družabno združenje, Slovenský poľnícky zväz, SPZ (Slovaška lovska zveza), katerega člani so lahko lovci zaradi tradicije in rekreacije.

Povzetek: slovaška zakonodaja poskuša uravnovežiti državni nadzor z vključevanjem lastnikov zemljišč (preko pogodb in obveznega članstva lastnikov večjih zemljišč v lovskih družinah), vendar posameznim lastnikom ne omogoča enostavnega izstopa iz sistema, razen če svojo zemljo fizično ogradijo.

SE NADALJUJE

Vir: <https://zakazpolowania.pl/aktualnosci/hunting-models-in-eu-countries/>
Prevod: Barbara Klančič

DRUŽENJE MLADIH OB DELU ZA ŽIVALI IN NARAVO

Kot že velikokrat prej je tudi letos aprila kmetija Vege & Dobro, kjer je tudi sedež Društva za osvoboditev živali in njihove pravice, omogočila mladim, da se srečajo in podružijo ob delu za živali in naravo. Zbrali so se mladi iz Makedonije, Hrvaške, Slovenije in Nemčije, ki so tudi na ta način pokazali, da iskreno prijateljstvo ter srčno delo za živali in naravo ne poznata meja in nacionalnosti. Več kot 20 mladih je popravljalo obstoječi iglu (zaklonišče za živali), da bi bil primernejši za deževno vreme, obenem pa so naredili še enega novega. Njihovi odzivi kažejo, da so uživali in se imeli lepo.

IVONA (Hrvaška)

»Bilo je čudovito, zame resnično blagodejno! ,Da' naravi in živalim v sožitju!

Hvala za povabilo, za organizacijo in vsem, ki ste prišli. Mislim, da smo naredili nekaj dobrega.

Mislim, da je bolje, ko se ljudje združijo, da naredijo nekaj pozitivnega za živali, kot pa ko gredo lovci v gozd, da jih ubijejo. Trdijo, da morajo živa bitja trpeti zaradi nekakšnega reda v gozdu! Ne sprejemam, da bi kdor koli moral trpeti, če mu je bilo podarjeno življenje, ali da se narava ne more uravnati sama brez te krute prakse.

Zato smo se tisto soboto zbrali, da bi ustvarili nasprotno stališče – želimo, da so živali varne, da obstaja majhen košček zemlje, kjer so dobrodošle in se jim ni treba bati.«

VALENTINA (Hrvaška)

»V soboto, 11. aprila smo imeli priložnost sodelovati pri skupinskem delu, namenjenem gradnji bivališč za divje živali v gozdu, ki se nahaja na čudovitem posestvu kmetije Vege & Dobro. V skladu z misijo in vizijo same kmetije je gradnja takšnih zavetišč za živali bistvena za vzpostavitev naravnega ravnovesja, pa tudi ravnovesja med naravo in ljudmi.

Zaradi vse večjega nezakonitega lova in zmanjševanja naravnih habitatov zaradi krčenja gozdov so živali, ki nimajo dovolj naravnega prostora in virov hrane, prisiljene vstopati v naseljena območja, kjer se začne začaran krog napačnih predpostavk in opravičevanja nadaljnje ga lova.

Zato nas je ta pobuda, ki se je odvijala med številnimi mladimi, ki so pozorni na trpljenje in potrebe živali, zelo razveselila. Vsi smo bili sprejeti s srčnim inokusnim zajtrkom, nagrajeni s še boljšim kosilom, za konec pa nas je ogrela toplina tabornega ognja.

Pozdravljamo vse prihodnje, podobne in sorodne pobude, ki spodbujajo razmislek in razvoj zavesti, kjer se spreminjajo odnosi in se končno združujejo nove generacije, ki razumejo medsebojno odvisnost ljudi, narave in živali ter gojijo nesebične poglede na življenje.«

ANJA (Slovenija)

»Vesela sem, da sem spoznala veliko novih prijateljev in srečala že znane.

Lepo je, da smo lahko skupaj naredili nekaj dobrega za živali in se nato podružili ob odprtem ognju in si pekli kokice.

Veselim se nove akcije in da se znova srečamo.«

Fotografije: Ivanović

NATALIJA (Slovenija)

»Tudi jaz sem vesela, da smo prišle z mojimi punčkami, čeprav malo kasneje, bilo je vredno. Punce so se malo igrale, zvečer pa so se razveselile ognja in kokic. Takšna družba jim koristi za nadaljnje korake v življenju. Jaz pa sem se razveselila starih prijateljev. Z nekaterimi se nismo videli kar nekaj let, tako da se veselimo tudi naslednjega srečanja.«

LARA (Hrvaška)

»Z vami je bilo res lepo in prijetno. Najlepša hvala!«

NADJA (Makedonija)

»Ljudje in živali smo del narave in narava je del nas. Imamo sposobnost, da si pomagamo, ni prav, da se uničujemo.

V soboto, 11. aprila smo imeli v naselju Ostrožno pri Ponikvi priložnost storiti veliko delo za živali. Za nas ni bilo veliko, za živali pa je to velika gesta. Vsi prisotni smo s smehom, prijateljstvom in skupnim delom ustvarili skrivališče za živali v čudovitem zelenem gozdu. Prihajam iz Makedonije in v veliko čast mi je bilo, da sem se lahko udeležila in pomagala. Imela sem se čudovito, zame je bila to zelo zanimiva izkušnja. Rada bi tudi povedala, da sem od rojstva vegetarijanka, da se zavzemam za življenje in sem proti ubijanju živali, saj so del nas in vsaka vojna proti njim je tudi vojna proti nam samim. Zelo pomembno je, da se zavedamo svojega okolja in živih bitij, ki ga obdajajo. Hvala tudi vsem na kmetiji Vege & Dobro, navdušena sem.«

ANGELA (Makedonija)

»Hvala za prijetno družbo. Imeli smo čudovito izkušnjo in smo zelo veseli, da smo imeli priložnost narediti nekaj dobrega za živali. Z veseljem smo spoznali druge mlade, ki želijo pomagati živalim in naravi. Komaj čakamo, da se spet vidimo.«

TONI (Slovenija)

»Na kmetiji sem doživel izjemen in pomenljiv dan. Skupaj smo zgradili iglu za živali, prostor, kjer bodo lahko varno živele, našle zavetje in hrano. Verjamem, da si živali zaslužijo zaščito, pomoč, ljubezen, ne pa lova in ubijanja. Dan se je nadaljeval v odlični družbi krasnih prijateljev, poln smeha in dobre energije. Zvečer smo se zbrali ob ognju, kjer je bilo vzdušje še bolj posebno, toplo in sproščeno. Veselim se podobnih akcij v prihodnosti.«

JURE (Nemčija)

»Na delovni akciji sem se imel čudovito. Bil sem zelo navdušen nad tem, da želi toliko mladih narediti nekaj za naravo in živali. Nisem pričakoval, da nas bo toliko. Velika hvala vsem, ki ste si vzeli čas in prišli na to nesebično prireditve, ter hvala organizatorjem za gostoljubnost. Ko sem se v nedeljo okoli 11. ure odpravil nazaj v Nemčijo, se je zgodilo nekaj čudovitega. Iz gozda, kjer smo zgradili zavetje za srne, je priteknel jelen in začel teči ob mojem avtu, kot bi hotel reči: ‚Hvala vsem. Dobro ste opravili delo; sem že vse preveril in preizkusil.‘ Srne so že hvaležne za svojo novo hišico, kjer imajo hrano in vodo ter so varne pred lovci. Upam, da se kmalu spet vidimo.«

MLADI IN PREROK

Temeljno za razmišljanje in samospoznanje v našem času

Bogu zastaviti vsa svoja vprašanja – je to sploh mogoče?

Tako so razmišljali nekateri mladi, ko so pred časom Božji prerokinji in poslanki za današnji čas, Gabriele, zastavili številna vprašanja in prejeli odgovore nanje.

Gabriele razume mladostnike, njihove probleme in težave ter pozna vprašanja, ki zaposlujejo mlade ljudi. Na podlagi izkušenj iz mladosti, ki jih je dopolnila z globokim duhovnim vedenjem, lahko mladim da odgovore na vsa njihova vprašanja in jim pomaga v življenju najti pravo, za vsakogar individualno življenjsko pot, na kateri prenehajo biti posnemovalci in se naučijo prisluhniti lastnemu srcu.

Tako je nastala brošura Mladi in Prerok v kateri so mladostniki zbrali svoja vprašanja in odgovore nanje, kot so na primer:

- Če bi bila naše starosti – približno dvajset let – kako bi izgledalo tvoje življenje?
- Kaj bi počela po pouku ali službi? Kaj bi te zanimalo?
- Kako bi poskušala kot mlad človek spremeniti svet?
- Kako si lahko kot mlad človek izdelam lastne, oz. nove vrednote, ne da bi se orientiral po odraslih?
- Opažam, da sem v poklicu negotov, kako naj se spoprime s tem?
- Katere cilje si lahko zastavim v prijateljstvu, ne da bi dopustil, da od zunaj vplivajo name filmi, reklame, mnenja?
- Po skoku v družbo obilja živimo zdaj v resnično težkem času: brezposelnost, onesnaženost okolja, vojne, bolezni, genska manipulacija, korupcija

v politiki itd. Človek se čuti nemočnega. Kje je izhod?

- Narava je tako lepa in že v sebi miroljubna. Hudo je, da ljudje toliko tega uničimo. Še bolj se prestrašim, ko včasih pri sebi odkrijem taka podla, uničujoča nagnjenja. Od kod prihajajo?
- In še mnogo, mnogo drugih ...

Ta drobna, a vsebinsko dragocena brošura je lahko za vsakega mladega človeka vodilo, da se iskreno opazuje in svoje življenje od samega začetka oblikuje po visokih etičnih vrednotah, in to brez omejitev, z veseljem do življenja in s spoštovanjem do sebe, do soljudi, do narave in živali.

Brošura „Mladi in Prerok“ je v obliki brošure ali pdf na voljo brezplačno pri Gabriele-Zložbi Beseda.

Mehka vezava, 64 strani, brezplačno
Naročila: GABRIELE-ZALOŽBA BESEDA
Ostrožno pri Ponikvi – del 26, 3232 Ponikva
Tel.: 059 016 735
kontakt@gabriele-zalozba.com
www.gabriele-zalozba.com

POMLADNO/POLETNI MENI

HITRA IN ENOSTAVNA PRIPRAVA!

GREEN POWER (osvežujoč napitek)

Green power ali zelena moč je zelo osvežujoča pijača, bogata z naravnim vitaminom C, dobra za zdravje in dobro počutje.

SESTAVINE:

- 100 g svežega peteršilja (1 šopek)
- 500 ml hladne vode
- 250 ml ananasovega soka, ohlajenega
- sok ½ limone
- 100 ml bezgovega sirupa

Fotografija: www.vecteezy.com

PRIPRAVA:

Operemo peteršilj, ga grobo nasekljamo in damo v mešalnik. Dolijemo vodo in 5 minut miksamo.

Nato dodamo še ananasov sok, sok pol limone in bezgov sirup ter še vse skupaj mešamo 1 minuto. Serviramo sveže pripravljen sok.

KUMARIČNO-JABOLČNA SOLATA Z BEZGOVIM PRELIVOM

Ko se povežejo sadje, zelenjava in cvetje!

SESTAVINE ZA 4 OSEBE:

- sveža kumara
- 2 rdeči jabolki
- 5 jedilnih žlic oljčnega olja
- sok ½ limone
- 5 jušnih žlic bezgovega sirupa
- Veganka-Sapori sipna začimba
Vege&Dobro

Fotografija: www.vege-dobro.com/recepti

PRIPRAVA:

Svežo kumaro in jabolka narežemo na manjše rezine. Vse skupaj začinimo z oljčnim oljem, limoninim sokom in bezgovim sirupom. Posolimo s sipno začimbo Veganka-Sapori in obložimo z lističi melise ali poprove mete.

ŠPAGETI S ČEMAŽEM IN PEČENIMI ŠITAKE GOBICAMI

Svež čemaž in pražene gobe šitake je izvrstna kombinacija!

SESTAVINE ZA 2 OSEBI:

- 250 g špagetov,
- 1 pest svežega čemaža ali 4 čajne žličke čemaževega pesta,
- 150 g šitake gob,
- 1 majhna čebula,
- 5 žličk oljčnega olja,
- Veganka-Sapori – jušna začimba Vege&Dobro ali sol

Fotografija: www.vege-dobro.com/recepti

PRIPRAVA:

Šitake gobe narežemo, tako da ohranimo njihovo obliko in jih skupaj z drobno narezano čebulo popečemo na oljčnem olju. Dodamo pest narezanega svežega čemaža (izven sezone lahko uporabimo tudi 4 čajne žličke čemaža v obliki pesta). 250 g špagetov skuhamo v slani vodi. Na koncu vse skupaj zmešamo s špageti.

VEGANSKE KOKOSOVE POGAČICE (sladica brez peke)

Te okusne kokosove pogačice vsebujejo le 6 preprostih sestavin in jih ni treba peči! Spominjajo na Bounty in imajo božanski okus. Recept je veganski, brez glutena, z nizko vsebnostjo ogljikovih hidratov in brez rafiniranega sladkorja. So idealna poletna sladica, vendar jih lahko uživate kadarkoli!

SESTAVINE:

Čokoladna podlaga:

- 100 g mehkih sočnih datljev
- 30 g kokosove moke
- 24 g kakava v prahu
- ¾ žlice javorjevega sirupa ali drugega
- tekočega sladila

Kokosova plast:

- 90 g kokosove moke
- 160 g kokosovega jogurta
- 60 g javorjevega sirupa ali drugega sladila (agavin sirup, rižev sirup, datljev sirup itd.)
- 28 g stopljenega kokosovega olja

Fotografija: www.elavegan.com

PRIPRAVA:

Čokoladna podlaga

Vse sestavine za čokoladni sloj damo v sekljalnik. Mešamo nekaj sekund, dokler masa ne postane drobljiva in rahlo lepljiva.

Testo nato damo v modelčke za mafine in ga trdno potlačimo. Če nimamo pekača za mafine, lahko namesto tega uporabimo pekač za torte, da naredimo kokosovo torto.

Kokosova plast

Vse sestavine za kokosovo plast damo v mešalnik ali sekljalnik in nekaj sekund mešamo.

Nadev položimo na čokoladni sloj in ga z žlico rahlo potlačimo. Model postavimo v zamrzovalnik za vsaj eno uro. Kokosove pogačice lahko hranimo v hladilniku (do 5 dni) ali v zamrzovalniku (do 2 meseca). Pred serviranjem jih odmrznite – približno 20 do 30 minut. Uživate!

DRUGI PIKNIK - KORAKI K CELOVITEMU VEGANSTVU

**SOBOTA, 22. AVGUSTA 2026, MED 13. IN 18. URO NA
KMETIJI NA OSTROŽNEM PRI PONIKVI 26, 3232 PONIKVA**

Fotografije: Ivanović

- Otroške delavnice
- Stojnice, povezane z idejo celovitega veganstva
- Ponudba 100 % ekološke in rastlinske hrane
- Možnost nakupa in sprehoda po kmetiji
- Obiskovalci lahko postavijo vprašanja in dobijo odgovore

Prvi piknik po ideji celovitega veganstva je lansko leto privabil številne obiskovalce s skoraj vseh koncev Slovenije. Bilo je veliko zanimanja za vse naše aktivnosti. Zaradi prijetnega vzdušja ter lepega in koristnega druženja so mnogi obiskovalci izrazili željo, naj kaj podobnega še kdaj ponovimo. Zato bomo podoben dogodek pripravili tudi letos.

Če vas naše razmišljanje in delovanje v smislu čuvanja življenja v vseh oblikah ter prizadevanje podpirati le miroljubne rešitve brez uničevanja in ubijanja življenja ne odbija, ste prisrčno vabljeni.

CELOVITO VEGANSTVO

Nesprejemljivo je vsako NAMERNO ubijanje, mučenje in izkoriščanje živali ter uničevanje narave. Nesprejemljive so vse raziskave znanosti za te in podobne namene, kjer se muči in ubija živali. Prav tako so nesprejemljivi znanost in njeni dosežki, s katerimi bi se lahko namerno mučilo in ubijalo živali in naravo ter posledično ljudi.

Nesprejemljiva sta izdelovanje in uporaba vseh smrtonosnih škropiv, ki se uporabljajo v kmetijstvu ali kjerkoli drugje za ubijanje katerihkoli živali, življenja v tleh, življenja v vodi in rastlinskega sveta. Nesprejemljivi so vsi poskusi na živalih za potrebe farmacevtske in fitofarmaceutvske industrije ter uporaba katerekoli živali ali živalskih sestavin za izdelavo zdravil in cepiv. Nesprejemljivo je tudi vsako orožje ali izdelovanje orožja, torej tudi vse vojaške vaje.

Celovito veganstvo podpira le miroljubne rešitve na vseh področjih našega življenja. Mnogi iz izkušenj vemo, da to ni utopija, da je možno živeti po Jezusovem govoru na Gori, po njegovem miroljubnem in spoštljivem nauku do vseh ljudi, živali in celotne narave. Teh dejstev o Jezusu človeštvo žal ne pozna, ker jih cerkve in duhovniška kasta še vedno spretno prikrivajo, toda resnica prihaja na dan. Že vsak majhen korak, ki ga naredimo k miroljubnosti do celotnega stvarstva, koristi tudi nam, ljudem. Daje nam veselje in energijo za življenje ter v nas počasi prebuja popolnoma nov, povezujoč pogled na celotno stvarstvo, obenem pa rastočo željo po miroljubnih rešitvah in odnosu do soljudi, živali, rastlin in celotne narave.

Vabljeni!

Pripravil: Stanko Valpatič

REVIJO OSVOBODITEV ŽIVALI V TISKANI OBLIKI JE MOŽNO DOBITI NA NASLEDNJIH LOKACIJAH:

Da bi našo revijo bralo čim več ljudi, objavljamo mesta, kjer jo je mogoče dobiti. Ker podpiramo delovanje naših ekoloških trgovin in veganskih restavracij, smo se z njimi dogovorili za deljenje naše brezplačne revije. Pogosto jo boste našli tudi pred vsemi splošnimi knjižnicami (z redkimi izjemami), samo za branje pa v njihovih čitalnicah.

Elektronska oblika revije je dostopna na spletni strani: www.osvoboditevzivali.si

Če bi imeli revijo Osvoboditev živali tudi v vaši ekološki trgovini ali veganski restavraciji, sporočite na e-naslov: info@osvoboditev-zivali.si

CELJE

Biotopic Celje mesto, ekološka trgovina,

Glavni trg 10, T: 03/544-16-31

Biotopic City center Celje, ekološka trgovina,

Mariborska cesta 100, T: 040 525 210

Dobra volja, ekološka trgovina,

Stanetova ulica 19, T: 05/993-00-48

Norma, ekološka trgovina,

Prešernova ulica 25, T: 03/620 22 18

GORNJA RADGONA

Bajka, ekološka trgovina,

Panonska ulica 8, T: 02/564-88-58

IZOLA

Terrasan, ekološka trgovina,

Kristanov trg 1, T: 059/033-66

KAMNIK

Mama Terra, trgovina z zdravo prehrano,

Ljubljanska cesta 4a, T: 01/831-16-11

KOPER

Supersok, Kidričeva 6, T: 031/640-614

Trgovina Natura,

Pristaniška ulica 2, T: 05/627-67-49

Natural Mystic Shop,

Kidričeva ulica 18, T: 05/627-40-25

Cannabis masters,

Pristaniška ul. 21, T: 040/680-119

Avitabio Pharma, Kosovelov Trg 6, T: 070/683-337

KRANJ

Trgovina Krajček,

trgovina z zdravo hrano, Poštna ulica 6

KRŠKO

Qlandija, Cesta krških žrtev 141,

T: 07/492 51 51

LENDAVA

Sanovita, trgovina,

Mlinska ulica 6F, T: 02/578-81-06

LESCE

Dobra misel, biotrgovina,

Železniška ul. 5, T: 030-372-655

LJUBLJANA

Bio trgovina Koru, eko-trgovina,

Gospodarska c. 6, Ljubljana, T: 05/904-55-00

Kalček, ekološka biološka trgovina BTC,

Avstrijska ulica, T: 01/523-35-62

Kalček, ekološka trgovina,

Celovška c. 268, T: 05/907-87-10

Biovera, ekološka trgovina, Galjevica 9,

Rakovnik-Rudnik, T: 051/750-108

Biotopic, Interspar Vič,

Jamova cesta 105, T: 01/777-38-88

Živa Center, bio veganska trgovina,

Tomačevo 27, T: 08/205-24-86

Trgovina OrCa, Komenskega ulica 44,

T: 01/232-16-55

MARIBOR

Ajda, ekološka trgovina, Glavni trg 23, T: 02/250-20-23

Biotopic, ekološka trgovina, Europark,

Pobreška cesta 18, T: 08/205-59-80

Loving Hut, veganska restavracija,

Gospodsvetska cesta 43a, T: 05/903-87-33

Madal Bal trgovina Sewa,

Vetrinjska ulica 12, T: 02/228 26 68,

Zelena japka, Dominkuševa ulica 5, T: 030/736-476

Premium Pet Tabor, Merkator center Tabor,

Ulica Eve Lovše 1, T: 040 986 002

Društvo Joga v vsakdanjem življenju,

Ruška cesta 104, T: 02/-420-72-06

Mariborske knjižnice, po vseh enotah,

T: 02/235-21-00

Slovenka, Gosposka 9, E: slovenka.mb@gmail.com

Frizerski salon Petra,

Na Gaj 2, 2354 Bresternica, T: 02 623 27 07

Mladinski kulturni center (MKC) Maribor, Ob

železnici 16, T: 02 300 29 93

Sanolabor - Europark, Pobreška cesta 18,

T: 02 320 74 54

MOZIRJE

Hram narave, eko trgovina in kavarna,

Šmihelska cesta 2, T: 051/888-549

MURSKA SOBOTA

Trgovina Sončnica, trg. z zdravo prehrano,

Obrtna ul. 26, T: 02/526-16-39

MUTA

Veterina Golob, Glavni trg 7, T: 02/876-12-85

Zavod Zlato oko, Sv. Primož 12, E: info@golde-
neyewildlife.org

NOVO MESTO

Stari most, čajarna, Glavni trg 16 in 17,

T: 051/245-383

NOVA GORICA

Sadje zelenjava Valentinčič-Štekar,

Ul. Gradnikove brigade 61, T: 05/302-4166

Trgovina Arna – zdravo življenje,

Delpinova 8, T: 05/300-14-89

Zale&Pepe, Eda center, Delpinova ul. 18b,

T: 05/905-72-00

Vitalina Natura trgovina, Bratuževa ulica 1,

Šempeter pri Gorici, T: 030/223-366.

OSTROŽNO PRI PONIKVI

Kmetija Vege & Dobro, sedež društva,

Ostrožno pri Ponikvi 26, T: 031/499-756

PORTOROŽ

Ekošara, ekološka trgovina, Obala 114, Lucija,

T: 040/559-592

PTUJ

Avena Ptuj, ekološka trgovina,

Vegova ulica 2E, T: 041/445-057

Veterinarski center Mlakar,

Puhova ulica 17, T: 02/787-10-33

Veterinarska bolnica Ptuj,

Ormoška cesta 28, T: 02/749-36-50

RADLJE OB DRAVI

Mačja kavarna ROZI, Koroška cesta 69 c, E:

kavarna.rozi@gmail.com

RADOVLJICA

Trgovina Suzana, zdravju prijazna trgovina,

Ul. Staneta Žagarja 2b, T: 040/433-661

SLOVENJ GRADEC

Kašča, trgovina z zdravo hrano, Glavni trg 4,

T: 040/376-463

ŠENTJUR

Mladinski center Šentjur, Mestni trg 2, tel. 03

747 18 01

TRZIN

Trgovina Amarant, vse za eko vrt,

Mengeška cesta 26, T: 08/205-78-82

VELENJE

Hiška zdravja, prodaja izdelkov za Zdravje,

Šaleška cesta 21, T: 064/226-966

KNJIŽNICE

Pogosto boste revijo našli tudi pred marsikatero splošno knjižnico. Samo za branje pa je prisotna v vseh čitalnicah slovenskih splošnih knjižnic (z redkimi izjemami).

ZA SLOVENIJO BREZ LOVA

V Evropi je danes že več območij brez lova. Ženevski nacionalni park je primer, kako je mogoče tudi v gosto naseljeni kulturni krajini shajati brez lova, da je naravi in živalim veliko bolje in da imajo od tega koristi tudi ljudje.

Morda ne veš, da čutim bolečino in da zmrzujem v dežju, tako kot ti.
Morda ne veš, da imam tudi jaz čustva in da lahko skrbim za nekoga, tako kot ti.
In potem prideš s svojo puško. Za svoj užitek me loviš.

Ne bi bilo tako, če bi bil pameten in bi videl strah,
ki se zrcali v mojih očeh.

Vsakič, ko meriš vame, v meni vidiš sebe.
Vsakič, ko slišim, da streljaš, je tudi delček tebe umrl,
saj sem del tebe, del Božjega stvarstva.

Avtor pesmi: Phil Carmen

© Fotolia.com: Wolfgang Kruck / Sandor Kacso.

Izdajatelj: Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice, Ostrožno pri Ponikvi 26, 3232 Ponikva
www.osvoboditevzivali.si

DRUŠTVO ZA
OSVOBODITEV
ZIVALI